

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 17

2015

ISSN 1698-7861
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 17

2015

ISSN 1698-7861

Santiago de Compostela

Edita Xunta de Galicia

Secretaría Xeral de Política Lingüística

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretario Xeral de Política Lingüística

VALENTÍN GARCÍA GÓMEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Rúa de San Roque, 2. 15704 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 881996152

Fax. +34 981 542 553

Enderezo electrónico

paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2015. (Véxase a pág. 308).

Autor Varios

Título Cadernos de fraseoloxía Galega 17, 2015

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L. C 467-2015

Imprime: Agencia Gráfica

Cadernos de fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: CARHUS, CIRBIRC, DICE, DIALNET, DULCINEA, ISOC, LATINDEX, LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY ONLINE, MIAR, MLA, REBIUN e SUDOC-ABES e pode lerse en tódalas bibliotecas das Universidades de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbium* (The University of Vermont). Recíbena máis de 100 fraseólogos de todo o mundo.

Pasados seis meses da edición en papel tódolos números poden descargarse íntegros en formato PDF de <http://www.cirp.es>, a onde manteñen ligazóns EUROPHRAS (europhras.org/), o Instituto Cervantes (<http://www.lettrasgalegas.org/>) e diversos Organismos Universitarios (coma tal Biblos-e Archivo).

A presentación, a revisión por pares anónimos, a aceptación de orixinais nesta revista e as condicións de copyright seguen estándares internacionais que se detallan nas Normas (páxs. 307-310).

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 17

2015

ISSN: 1698-7861
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE

FRASEOLOXÍA GALEGA

Directora: Mª Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)
Secretaria: Vanessa Fernández Pampín (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

Margarita Alonso Ramos (Universidade da Coruña)
María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Patricia Buxán Otero (Universidade de Vigo)
Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)
Maria Conca i Martínez (Universitat de València)
Germán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)
Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)
Stefan Ettinger (Universität Augsburg)
Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
José Enrique Gargallo Gil (Universitat de Barcelona)
Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)
Luis González García (Universidade da Coruña)
Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)
Hugo Kubarth (Karl-Franzens-Universität Graz)
M. Carmen Losada Aldrey (Universidade de Santiago de Compostela)
Ottavio Lurati (Universität Basel)
Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)
Wolfgang Mieder (University of Vermont)
Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)
Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)
Károly Morvay (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)
António Nogueira Santos (Portugal)
Julia Sevilla Muñoz (Universidad Complutense de Madrid)
Gerd Wotjak (Universität Leipzig)
Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Andrea Expósito Loureiro (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Vanessa Fernández Pampín (Universidade de Santiago de Compostela)
Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Carme López Taboada (IES Eusebio da Guarda da Coruña)
Ramón Anxo Martíns Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)
Beatriz Pérez Traseira (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
María do Rosario Soto Arias (IES Eusebio da Guarda da Coruña)

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, estuda a fraseoloxía e paremioloxía de calquera lingua do mundo e en calquera dos seus enfoques: estrutural, fraseográfico, tradutolóxico, comparativo e didáctico. Difúndese en Europa, América e África, recíbena todas as universidades de España e Portugal e, pasados seis meses, é de acceso libre na rede [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Admítense orixinais en oito linguas europeas, aínda que a publicación final se fai só en galego, porque esta revista naceu para estimular en Galicia a recolleita e investigación da fraseoloxía galega e universal, porque forma parte do proxecto de ecoloxía lingüística do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela e porque xenerosamente apoian os 184 fraseólogos de 24 países diferentes que xa publicaron nela.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, estudia la fraseología y paremiología de cualquier lengua del mundo y en cualquiera de sus enfoques: estructural, fraseográfico, traductológico, comparativo y didáctico. Se difunde en Europa, América y África, la reciben todas las universidades de España y Portugal y, pasados seis meses, es de acceso libre en la red [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Aunque se admiten originales en ocho lenguas europeas, la publicación final se hace sólo en gallego, porque esta revista nació para estimular en Galicia la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal, porque forma parte del proyecto de ecología lingüística del Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela y porque generosamente la apoyan los 184 fraseólogos de 24 países diferentes que ya han publicado en ella.

Cadernos de fraseoloxía Galega, an international yearbook of phraseological research, studies phraseology and paroemiology in any language of the world and from any approach: structural, phraseographical, translational, comparative and didactic. It is spread over Europe, America and Africa and received by all Spanish and Portuguese Universities. After six months, this yearbook is accessible for free on the Internet [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Originals are admitted in eight European languages, despite the final publishing is only in Galician. This yearbook was created to stimulate the compilation and research of phraseology in Galicia—both Galician and universal—, as it is part of the linguistic ecology project of the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades in Santiago de Compostela. Phraseologists from all over the world support this yearbook, to which 184 from 24 different countries have already contributed.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revue internationale de recherche en Phraséologie, étudie la phraséologie et la parémiologie de n'importe quelle langue du monde selon toutes les approches: structurale, phraséologique, traductologique, comparative et didactique. Elle est diffusée dans toute l'Europe, l'Amérique et l'Afrique; elle est envoyée à toutes les universités d'Espagne et du Portugal et, six mois après la parution de ses numéros, elle est en accès libre sur le lien [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Des textes originaux sont admis en huit langues européennes, bien que la publication finale soit faite en galicien, car cette revue est née pour stimuler en Galice la collecte et la recherche de la phraséologie galicienne et universelle. En effet, elle fait partie du projet d'écologie linguistique du Centre Ramón Piñeiro pour la Recherche en Sciences Humaines de Saint-Jacques-de-Compostelle, et elle bénéficie aussi du soutien généreux des 184 phraséologues de 24 pays différents qui ont déjà publié leurs travaux dans cette revue.

Die **Cadernos de fraseoloxía Galega** ist eine internationale phraseologische Forschungszeitschrift, die sich mit der Untersuchung der Phraseologie und Paroemiologie jeder Sprache der Welt beschäftigen, und die verschiedene Ansätze verfolgen: strukturell, phraseographisch, translatologisch, komparativ und didaktisch. Sie sind in Europa, Amerika und Afrika verbreitet und an alle spanischen und portugiesischen Universitäten geliefert; nach sechs Monaten, ist die Zeitschrift über das Internet frei zugänglich [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Originale Artikeln sind in acht europäischen Sprachen ausgenommen, auch wenn die endgültige Publikation auf Galicisch ist., da diese Jahrbücher geschaffen wurden, um in Galicien die Sammlung und Forschung der galicischen und universellen Phraseologie zu fördern. Sie gehören zu dem Projekt ökologische Linguistik von dem Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades in Santiago de Compostela. Phraseologen aus aller Welt unterstützen diese Zeitschrift, in der 184 Experten aus 24 Ländern schon etwas beigetragen haben.

Cadernos de fraseoloxía Galega («Тетради по галисийской фразеологии») — это международный журнал, посвященный фразеологическим исследованиям. В нем публикуются материалы по фразеологии и паремиологии любого из языков мира во всех аспектах: структурном, фразеографическом, переводоведческом, сравнительном и дидактическом. Журнал распространяется в Европе, Америке и Африке, его получают все университеты Испании и Португалии. Кроме того, через шесть месяцев после выхода в свет его можно посмотреть на открытом доступе в сети Интернет [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. К печати принимаются оригиналы на девяти европейских языках, однако текст публикуется только на галисийском языке, поскольку этот журнал был создан специально для того, чтобы придать импульс сбору материала и исследованиям в области галисийской и общей фразеологии в Галисии. Данный журнал является частью проекта лингвистической экологии Центра гуманитарных исследований им. Рамона Пинейро в г. Сантьяго-де-Компостела, и его любезно поддерживают 184 фразеологов из 24 стран мира, уже опубликовавших здесь свои статьи.

Índice

ESTUDOS / PAPERS	15
BAQUERO CASTRO, Karen Lorena: <i>As fórmulas rutineiras e as súas relacións de equivalencia na combinación lingüística español-alemán / Routine expressions and their equivalences in Spanish-German linguistic combination</i>	17
LE PODER, Marie-Évelyne: <i>Estudo das unidades terminolóxicas e fraseolóxicas especializadas dun texto do ámbito dos alimentos funcionais e nutracéuticos dende unha perspectiva tradutora / Study of the terminological and specialized phraseological units from a text in the field of functional food and nutraceuticals from a translator's perspective</i>	51
LÓPEZ FERNÁNDEZ, Laura: <i>Parecias xeocosmolóxicas de predición do tempo en galego e maorí / Geocosmologic paroemias of weather prediction in Galician and Maorí</i>	83
PARINA, Irina: <i>Sinónimos fraseolóxicos no corpus e no dicionario / Phraseological Synonyms in Corpus and in Dictionary</i>	109
RECADÁDIVAS / COMPILATIONS	133
LÓPEZ FERRO, Xosé María: <i>Locucións, fórmulas e parecias do concello das Pontes de García Rodríguez / Idioms, expressions and paroemias from the municipality of As Pontes de García Rodríguez</i>	135
RECENSIÓNS / REVIEWS	179
DURANTE, Vanda (ed.) (2014): <i>Fraseología y Paremiología: enfoques y aplicaciones</i> . Por / By Luis González García	181
GÓMEZ GONZÁLEZ, Alba e UREÑA TORMO, Clara (2014): <i>Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para APRENDER más de 120 locuciones y refranes del español</i> . Por / By M. Carmen Losada Aldrey	192
MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2014): <i>Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch</i> . Por / By Beatriz Pérez Traseira	195
ORTIZ ÁLVAREZ, Maria Luisa (org.) (2012): <i>Tendências atuais na pesquisa descritiva e aplicada em Fraseologia e Paremiologia</i> . Por / By Ramón Anxo Martíns Seixo	200
SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2013): <i>Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col.locations. Una aproximació semiautomàtica</i> . Por / By Santiago Vicente Llavata	207

SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013): <i>Idiomatik Deutsch-Spanisch</i> . Por / By Maria Luisa Ortiz Álvarez e Enrique Huelva Unternbäumen	216
SOARES, Rui João Baptista (2002): <i>Do Ano ao Santo tudo é encanto. Ditos populares ao longo do ano</i> . Por / By Xesús Ferro Ruibal	220
NOVAS / NEWS	223
1. Libros, revistas ou artigos / <i>Books, Journals or Papers</i>	225
1.1. Actas / <i>Proceedings</i>	258
1.2. Recensións / <i>Reviews</i>	258
1.3. Recensionantes / <i>Reviewers</i>	260
2. Congresos, coloquios, asembleas e xornadas / <i>Congresses, Symposiums, Assemblies and Conferences</i>	261
2.1. Congreso EUROPHRAS 2015, Málaga.....	261
2.2. Coloquios Internacionais de Paremioloxía en Tavira (Portugal): 2015	262
2.3. Outros congresos, xornadas ou asembleas do ano 2015 / <i>Other Congresses, Conferences or Assemblies in 2015</i>	262
3. Recursos / <i>Resources</i>	264
3.1. Para dar trela. <i>Manual práctico de fraseoloxía galega</i>	264
4. Proxectos de investigación / <i>Research Projects</i>	264
4.1. <i>Reproducible language units in an interdisciplinary perspective</i>	264
5. Fraseografía espontánea / <i>Spontaneous Phraseography</i>	265
5.1. Ditos e refráns do Valadouro (Lionel Rexes Martínez)	265
5.2. <i>Parucadas</i> : un “dialecto” vivo nacido en Baiona (Amparo Goce Denis)	267
BALANCE / OUTCOME	269
1. Índices de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Index of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	271
1.1. Índices alfabéticos de artigos / <i>Alphabetical index of papers</i>	271
1.2. Índice da sección de Recadádavas / <i>Index of Compilations section</i>	276
1.3. Índice alfabético de recensións / <i>Alphabetical index of reviews</i>	277

1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores / <i>Alphabetical index of reviews by authors</i>	277
1.3.2. Índice alfabético de recensións por recensionantes / <i>Alphabetical index of reviews by reviewers</i>	283
1.4. Índice da sección de Novas / <i>Index of News section</i>	287
1.5. Publicacións recibidas na redacción / <i>Publications received in the editorial department</i>	289
2. Índice temático dos dezasete números de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Subject index of the seventeen issues of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	289
3. Procedencia dos autores de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Origin of the authors of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	301
PROCESO E CONDICIÓNS DE ADMISIÓNS DE COLABORACIÓN / SUBMISSIONS PROCESS AND CONDITIONS	307

DURANTE, Vanda (ed.) (2014): *Fraseología y Paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Instituto Cervantes. Biblioteca fraseológica y paremiológica, Serie «Monografías», n.º 5, 2014, 271 páxs. ISBN: 978-84-697-0320-5.

A obra que imos comentar aparece dentro da *Biblioteca fraseológica y paremiológica* do Instituto Cervantes. Esta biblioteca, coordinada por Julia Sevilla Muñoz e M.ª I. Teresa Zurdo Ruiz-Ayúcar, ofrece varias series (*Mínimo paremiológico*, *Refraneros clásicos*) entre as cales se inclúe a serie *Monografías*, cuxo número cinco corresponde a este volume. Os catro números anteriores están xa dispoñibles en formato electrónico na páxina web da institución, polo que supoñemos que pasado un tempo prudencial tamén se poderá consultar no devandito lugar a presente monografía.

Malia figurar na serie *Monografías*, o certo é que esta obra dá cabida a un nutrido feixe de artigos editados pola hispanista italiana Vanda Durante co fin de estreitar relacións entre os especialistas en fraseoloxía de ambos os países (España e Italia). Por ese motivo, como pronto se verá, abundan os traballos de tipo contrastivo sen que iso supoña deixar de lado algunha contribución no ámbito da fraseoloxía doutras linguas románicas, ou algún traballo de índole máis teórica.

Na breve presentación da editora faise fincapé na finalidade de confraternización da presente obra, tendo en conta o desequilibrio que observa entre o estado inicial, case precientífico, deste tipo de investigación en Italia e a puxanza nos estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos realizados en España, onde abundan os grupos de investigación florecentes e investigadores de prestixio, moitos dos cales participan nesta obra.

2.1. A primeira contribución desta obra colectiva corresponde a **Mario García-Page Sánchez** (*Relaciones entre la morfología y la fraseología*, pp. 11-22). García-Page formula unha cuestión de importante transcendencia teórica: a das relacións que a fraseoloxía establece con outras disciplinas lingüísticas, especialmente coa gramática (e, en concreto, coa morfoloxía e a sintaxe). Posto que moitas unidades fraseolóxicas son resultado da fosilización de unidades sintácticas e que nun estado posterior de fusión ou coalescencia aquelas poden chegar a constituír unha unidade morfolóxica, é esta unha realidade que non pode esquivar a fraseoloxía (pensemos, por exemplo, no proceso polo que unha frase preposicional como cast. *de prisa* se converte na locución adverbial *de prisa* e esta no adverbio *deprisa*, cuxos constituíntes xa non son separables: *vino [muy [deprisa]]* vs. **vino de mucha prisa* ao contrario que unha frase preposicional como *vino [con [mucha prisa]]* vs. **vino muy con prisa*). Hoxe en día,

**Fraseología y
paremiología:
enfoques y
aplicaciones**
Edición a cargo de
Vanda DURANTE

BIBLIOTECA FRASEOLÓGICA Y PAREMIOLÓGICA

unha das principais preocupacións de gramáticas como as cognitivas radica xustamente nestes procesos de gramaticalización.

No corpo do traballo, García-Page céntrase principalmente nas relacións entre morfoloxía e fraseoloxía. En concreto, apunta catro casos que considera merecentes dunha investigación de maior profundidade:

A *defraseoloxización*, o proceso gramatical de transcategorización dunha unidade fraseolóxica en palabra composta, compostos defraseolóxicos, dos que presenta unha completa casuística: *tejemaneje*, *enseguida*, *sinrazón*, *enhorabuena*, *anteayer*, *aguafiestas* etc., algún cun forte desprazamento semántico, como *porsiacaso* ‘Arg. y Ven. Alforja o saco pequeno en que se llevan provisiones de viaxe’ (DRAE, s. v.) e outros capaces de favorecer a formación de ultteriores derivacións: *quintaesenciar*, *barriobajero*, *tercermundista*, *mediopensionista* etc.

Cando estes compostos defraseolóxicos seguen a ser constituintes doutra unidade fraseolóxica, con frecuencia o resultado é unha palabra idiomática, un elemento único que non aparece fóra desa locución (*a espataperros*, *a machamarchillo*, *a botivoleo*). Estas, as palabras idiomáticas, son precisamente o segundo caso estudado, centrado principalmente nos procesos de composición (*a quemarropa*, *a regañadientes*, *a bocajarro*, *a tocateja*, *a vuelapluma*) e derivación (*a contracorriente*, *a trasmano*, *a destiempo*, *de reojo*, *al dedillo*, *de perillas*, *de tapadillo*, *de mentirijillas*, *dar carpetazo* etc.).

As variantes morfolóxicas. É ben sabido que, a pesar de que a fixación constitúe unha das características definitorias das unidades fraseolóxicas, estas non deixan de estar sometidas tamén a certa variación. De acordo co propósito do traballo, García-Page focaliza este apartado na variación morfolóxica, que pode ser flexiva (*al postre/a la postre*, *echar el resto/echar los restos*, *meter la nariz/las narices donde no le llamen*, *meter la mano hasta el codo/meter las manos hasta los codos*) ou derivativa (*echar una cana/canita al aire*, *tener a alguien en palmas/palmitas*, *poner a alguien de patas/patitas en la calle*, *mosca/mosquita muerta*, *hacer su santa/santísima voluntad*, *mover/remover cielo y tierra* etc.).

Locucións decompositivas. Trátase, en opinión do autor, do caso contrario á defraseoloxización: neste caso un composto sintagmático transfórmase en locución idiomática por un proceso de transferencia semántica, ao adquirir un sentido metafórico. É o caso de expresións como *conejillo de Indias*, *chivo expiatorio* ou *ojo del huracán*.

Finaliza esta contribución o catedrático da UNED sinalando outros puntos de encontro entre a fraseoloxía e a morfoloxía (as perífrases verbais, predicados con verbo soporte, os contrastes locución/composto sintagmático/colocación léxica, locucións con anomalías gramaticais etc.). Sen dúbida, a este respecto queda aínda moito por investigar e creo que vai ser difícil chegar a un consenso. Só para suscitar a reflexión de quen lea estas páxinas, presento un caso concreto (as locucións decompositivas): ao lado da análise que ofrece García-Page, outras propostas son posibles: ata que punto se pode determinar, por exemplo, se *conejillo de Indias* é un composto sintagmático ou unha locución substantiva (se é que son cousas distintas e non dúas denominacións da mesma

realidade). Se admitimos esta última opción, en *conejillo de Indias* non hai implícito un dobre proceso gramatical (morfolóxico de creación dun composto, fraseolóxico de formación dunha locución) senón un único cambio semántico: unha unidade complexa (*conejillo de Indias*) adquire un novo significado figurado do mesmo xeito que acontece cunha unidade simple (*cobaya*, neste caso, que tamén posúe as dúas acepcións), sen cambiar de natureza constitutiva.

2.2. A segunda achega pertence a **Dmitrij O. Dobrovol'skij** (*On the Semantic structure of idioms*, pp. 23-32), un dos principais representantes da escola rusa de fraseoloxía e un dos máis importantes fraseólogos a nivel internacional. A contribución de Dobrovol'skij nesta obra, de índole teórica aínda que ilustrada con abundante exemplificación en ruso, alemán, inglés e outras linguas, o que facilita a comprensión, enfoca o estudo das expresións idiomáticas desde un punto de vista semántico. En concreto, céntrase na “ponte semántica” (a imaxe é súa) que pon en comunicación os dous planos dun idiomatismo (o do significado real, figurado, da expresión e o do significado literal, a imaxe mental que subxace no idiomatismo), ponte que el denomina *image component* (*compoñente figurativo* na tradución ao galego deste concepto realizada por F. de Castro García na versión dos *Aspectos teóricos da fraseoloxía* que Dobrovol'skij escribiu en colaboración con Baranov e publicou a *Biblioteca Fraseolóxica* do CIRP en 2009).

No ámbito máis xeral, Dobrovol'skij formula a cuestión da natureza e importancia deste compoñente figurativo, é dicir, é relevante o significado literal, a imaxe subxacente (e por tanto, o compoñente figurativo), no uso dun idiomatismo? Dado que as expresións idiomáticas se caracterizan precisamente pola falta de correspondencia entre o significado das partes e o do todo, a resposta tradicional á anterior cuestión é “non”, a imaxe subxacente non actúa no uso e interpretación que os falantes fan dos idiomatismos. Evidentemente, esta non é a postura de Dobrovol'skij e de aí que desenvolvese un marco teórico en colaboración con Piirainen, a *Conventional Figurative Language Theory (CFLT)*, teoría que pon en relación coa *Conceptual Metaphor Theory (CMT)* de Lakoff, non totalmente coincidentes. Dentro deste modelo, Dobrovol'skij analiza as características do compoñente figurativo e, dun xeito máis concreto, determina o tratamento que, acorde co anterior, deben recibir os idiomatismos nun dicionario fraseolóxico (dicionario realmente existente, porque o *Diccionario explicativo dos fraseoloxismos rusos*, elaborado en colaboración con Baranov e outros fraseólogos rusos (2009), está deseñado desde este marco).

Respecto á primeira cuestión (características), observa que o *compoñente figurativo* non se corresponde coa etimoloxía nin exactamente coa propia imaxe orixinal, aínda que si son importantes algúns trazos relevantes desa imaxe. Tres son os trazos con que caracteriza este compoñente figurativo: (i) O compoñente figurativo está ligado a propiedades individuais das imaxes mentais máis que a normas xerais de proxección conceptual (por ese motivo, imaxes mentais case idénticas, estruturas léxicas moi similares, poden producir fraseoloxismos de significado diferente: al. *sich in die Höhle des Löwen wagen/begeben* ‘visitar a alguén poderoso para pedirle algo’, cast. *meterse en la boca del lobo* ‘expoñerse a un grave perigo’), (ii) o compoñente figurativo actúa retrospectivamente e

non prospectivamente (é dicir, partindo do significado figurado é posible determinar o tipo de motivación que actúa, pero partindo da imaxe literal o resultado é impredecible. Polo mesmo, unha imaxe pode producir resultados moi diferentes en distintas linguas: al. *Haare auf den Zähnen haben* ‘falar de xeito agresivo’ literalmente ‘ter pelos nos dentes’, cast. *no tener pelos en la lengua*), (iii) o compoñente figurativo non coincide coa lectura literal dos compoñentes (pénsese por exemplo na expresión inglesa *throw in the towel* –cast. *tirar la toalla*–, para cuxa interpretación non debemos acudir á imaxe orixinal senón a un dominio fonte intermedio –o boxeo– do que é unha metaforización).

Canto ás estratexias lexicográficas para dar conta deste compoñente figurativo nas definicións de cada unidade fraseolóxica, Dobrovol'skij sinala tres: a estratexia explícita (que se manifesta en operadores como ‘do mesmo xeito que X’, ‘como X’, ‘é percibido como X’, ‘asóciase con X’ etc., que ilustra coa expresión inglesa *someone's jaw dropped* [cast. *quedarse con la boca abierta*, gal. *quedar coa boca aberta*] “quedar alguén asombrado, o que se describe como se perdese o control da expresión facial”), a estratexia implícita (que implica recorrer a diferentes elementos semanticamente relevantes na definición do significado: ingl. *to take a sledgehammer to crack a nut*, –lit. ‘coller un mazo para abrir unha noz’, similar ao cast. *matar moscas a cañonazos*–: “intentar acadar un obxectivo empregando moito esforzo e usando medios demasiados potentes para lograr este obxectivo que, obviamente, non require tanto esforzo; a consecuencia é que os resultados son insignificantes en comparación co esforzo empregado”) e, finalmente, a estratexia mixta, que combina as dúas anteriores.

2.3. O tema da motivación é retomado dun xeito máis directo por **Antonio Pamies Bertrán**, catedrático da Universidade de Granada, no seguinte traballo aquí incluído (“*El algodón no engaña*: algunas observaciones sobre la motivación en fraseología”, pp. 33-50). Comeza Pamies constatando o feito de que o principio saussureano da arbitrariedade esencial do signo lingüístico foi posto en cuestión por outros lingüistas posteriores, mesmo dentro do estruturalismo (que puxeron de relevo aqueles aspectos nos que se produce motivación ou, en termos máis recentes, iconicidade). Agora ben, como sinala Pamies, os criterios que se utilizan para falar de motivación cando se aplican a unha palabra (relación entre significado e significante) non coinciden cos utilizados en fraseoloxía (relación entre dous significados: figurado e literal). Esclarecedoras palabras dedica tamén, nos primeiros apartados da súa colaboración, a diferenciar conceptos que tradicionalmente se veñen asociando: motivación e transparencia (fronte a opacidade) e motivación fronte a idiomaticidade. A motivación remite á existencia dunha relación entre os significados literal e figurado, en tanto que a opacidade/transparencia é un feito perceptivo e, por tanto subxectivo; a idiomaticidade, pola súa banda, implica unha anomalía entre o significado do todo e as súas partes, ao contrario que a motivación (ou a súa falla), que afecta á totalidade da unidade fraseolóxica. Pamies ilustra estas faltas de correspondencia con algún exemplo que me recorda as miñas clases universitarias (recorro a exemplos semellantes co mesmo fin: en castelán *hacer la colada* é unha frase opaca para os nosos alumnos de dezaioito anos como o era para nós ata que unha persoa octoxenaria nos contou como na súa mocidade a lixivia se facía cocendo cinza en auga, que logo había que *coar*). A opacidade actual non está rifada, pois, coa motivación.

Exemplos como o anterior móstrannos a importancia da diacronía na orixe e perda de motivación e, a este aspecto, dedica Pamies un apartado (“Motivación fraseolóxica y diacronía”), en que ilustra o proceso de formación de novas unidades fraseolóxicas tomando como modelo creacións recentes nas que é doado analizar o mecanismo de institucionalización: *he venido aquí a hablar de mi libro, el primo de Zumosol, la prueba del algodón...* (mágoa que non existise Google en tempos pasados para inquirir quen era Vargas –*averígüelo Vargas*– ou quen foron os primeiros en *tomar las de Villadiego*). Os últimos apartados da súa colaboración dedícaos Pamies a presentar distintas dicotomías que resultan sumamente interesantes: “Motivación fraseolóxica y sincronía”, “motivación psicolóxica vs. motivación cultural” (onde contrapón a motivación de base experiencial e universal á propia dunha cultura, por exemplo cast. cerdo (sucidade) fronte a cast. cerdo (prosperidade), valor este último propio só dalgunhas culturas) e “motivación intertextual e motivación metalingüística” (presentes, por exemplo, respectivamente en *caballo de Troya* ‘programa informático maligno’, que remite ao coñecido episodio homérico, e en *blanquear dinero*, motivado metalingüisticamente a partir de *dinero negro*).

2.4. O seguinte traballo (“La teoría del campo y otras propuestas clasificadoras para la fraseografía”, pp. 51-79) corresponde a **Barbara e Gerd Wotjak**, da Universidade de Leipzig. Trátase dun traballo denso para cuxa correcta interpretación se necesita un profundo coñecemento terminolóxico, especialmente das súas obras previas. Nunha primeira fase, de presentación, realízase unha sucinta clasificación dos fraseoloxismos e das súas principais características definitorias, deténdose especialmente na idiomaticidade porque, de entre a tipoloxía de fraseoloxismos previamente definida, serán precisamente as locucións idiomáticas as que serán obxecto de tratamento especial. En concreto, este segundo apartado estará centrado na análise e presentación de distintas propostas de clasificación das mencionadas unidades fraseolóxicas establecidas desde un punto de vista semasiolóxico ou onomasiolóxico, dada a inutilidade clasificatoria dunha fraseoloxía meramente alfabética: non só se presenta a teoría do campo senón outras propostas, en boa parte además, entre as que figuran contribucións anteriores dos dous investigadores. Finalizan a súa colaboración presentando unha proposta ontolóxica de clasificación, pouco coñecida, válida tanto para unidades léxicas simples como para as unidades idiomáticas analizadas.

2.5. A seguinte achega, que corresponde a **Pedro Mogorrón Huerta** (“Locuciones verbales, traducción y pérdida de equivalencia”, pp. 79-96), dá comezo a unha serie de traballos de natureza máis concreta ou práctica. Neste caso, Mogorrón Huerta trata unha das cuestións centrais da teoría da tradución: a tradución de unidades fraseolóxicas. Aos problemas típicos da tradución de unidades léxicas simples no caso do tratamento das unidades fraseolóxicas súmanse outros moitos provocados polas especiais características destas, o que dificulta achar correspondencias exactas entre linguas (de aí a importancia da competencia fraseolóxica dos tradutores e a necesidade de elaborar material fraseolóxico bilingüe ou multilingüe que facilite o labor do profesional). A esta cuestión dedica o apartado máis extenso (“Problemas detectados en la búsqueda de equivalentes”), confeccionado no marco dos proxectos levados a cabo polo grupo de investigación FRASYSTRAM (“Fraseoloxía y Traducción Multilingüe”, da Universidade de Alacant),

que dirixe o propio Mogorrón Huerta, e do que son resultado palpable a elaboración dunha base de datos fraseolóxica e un dicionario fraseolóxico multilingüe electrónico. Agora ben, a súa exposición non se limita á fraseoloxía multilingüe propiamente dita: neste artigo o principal foco de interese apunta ao estudo, non menos interesante, da variación diatópica dentro dunha mesma lingua, como sucede co francés e, especialmente, co español (español común fronte a español de América).

2.6. Carmen González Royo, profesora tamén da Universidade de Alacant, centra a súa colaboración (“Las unidades fraseológicas en la producción libre escrita y oral en discentes de ILE”, pp. 97-116) noutra das grandes áreas da lingüística aplicada: o ensino de linguas. Neste caso nunha faceta tan importante como é o tratamento das unidades fraseolóxicas neste ámbito. En concreto analiza os resultados de distintas actividades realizadas con alumnos de ILE (italiano lingua estranxeira) de nivel intermedio: exercicios de expresión libre escrita, de interacción oral con nativos (utilizando os resultados do *Corpus Oral de Interlingua Español e Italiano*, CORINEI) e enquisas directas con listaxes de unidades fraseolóxicas de distinta natureza. Utiliza, por tanto, material oral e escrito, contextualizado e sen contextualizar, para extraer interesantes conclusións, entre as que podemos citar a ausencia en italiano (non así en español grazas ao Instituto Cervantes) dunha guía de referencia para adecuar os contidos concretos ao Marco Común Europeo de Referencia, e as implicacións que se derivan da afinidade lingüística entre o español e o italiano á hora de usar e interpretar as unidades fraseolóxicas italianas por parte de falantes nativos do español (sexa para ben –*dare a Cesare quel che è di Cesare*– sexa para mal –*Fare qualcosa di punto in bianco*–).

2.7. Pablo Zamora Muñoz, da Universidade de Murcia, enfoca no seu traballo outro aspecto da fraseoloxía do italiano: “Una tipología de réplicas fraseológicas ecoicas en el italiano coloquial conversacional” (pp. 117-132). As réplicas-eco son secuencias interactivas nas que se reproduce parcialmente ou na súa totalidade a intervención do interlocutor na quenda anterior. Son frecuentes no coloquio, habitualmente cun valor de réplica agresiva. Dentro deste tipo de réplicas, Zamora Muñoz analiza unha variante que por oposición ás réplicas-eco estándar se caracteriza por posuír unha parte fixa, que funciona como soporte ou modulador da secuencia reproducida: son ás réplicas fraseolóxicas ecoicas modalizantes (RFEM), do tipo das seguintes, obxecto do seu estudo:

A: Che *hai fatto* in questo tutto tempo?

B: E che vuoi *che abbia fatto*!? Ho lavorato.

No seu traballo, analiza en detalle estas unidades (no caso anterior a parte fixa é *e che vuoi*) e os seus valores, tomando como base un corpus elaborado *ad hoc* a partir de 23 películas italianas, todas comedias.

2.8. Na seguinte colaboración, **Gloria Corpas Pastor** (Universidade de Málaga), enfróntase a unha cuestión que, aínda que se focaliza nunha locución verbal moi concreta (cast. *pasárselo pipa*), presenta unhas implicacións de tipo metodolóxico xeral (“El fraseólogo internauta: cómo pasárselo pipa en la red”, pp. 133-152). Neste artigo,

Corpas Pastor analiza os tres procedementos máis usuais que temos os investigadores para a análise das unidades plurilexemáticas: o recurso aos dicionarios (incluídos os dicionarios fraseolóxicos), os corpus electrónicos e distintos sistemas de recuperación da información en Internet. Ante as insuficiencias que mostran os dicionarios (falta de exhaustividade, fosilización—é dicir, poden recoller frasemas en desuso e non incorporar as creacións máis recentes—, información descontextualizada etc.), a investigadora presenta as vantaxes dos corpus electrónicos, que ofrecen mostras de lingua en uso, contextualizadas. Con todo, os corpus de que se dispón en distintas linguas ofrecen deficiencias tanto en representatividade (necesítanse corpus moi extensos para que as unidades fraseolóxicas de menor frecuencia estean suficientemente representadas) como nos motores de busca da información (especialmente en corpus non lematizados). Estes problemas resólvense en gran medida se acudimos a ese repertorio xigantesco que é Internet. Internet presenta moitas vantaxes pero tamén ofrece inconvenientes: diminúe considerablemente o “silencio documental” (información que non se logra localizar) pero en contrapartida aumenta na mesma proporción o “ruído documental” (información non relevante), ata o punto que en ocasións se pode falar dunha auténtica *infoxicação*. Por ese motivo son tan importantes os avances nos sistemas de recuperación e xestión da información (motores de busca, multibuscadores e metabuscadores) entre os que dedica especial atención a sistemas xestores de datos en liña, como WebCorp, polas posibilidades que ofrece. Aínda así, recoñece que é necesario progresar nesta área, porque aínda presenta abundantes problemas.

Persoalmente, eu son máis partidario do uso de corpus (por todo o traballo subxacente para lograr o equilibrio e representatividade dos datos) e, soamente en caso necesario, adoito acudir á rede como fonte complementaria cando os corpus se mostran insuficientes. No momento de redacción do traballo (ano 2011) Copras Pastor utiliza unha versión do CREA non lematizada, con todos os inconvenientes que isto ocasiona nas buscas de unidades plurilexemáticas. Pero na actualidade, a RAE está a elaborar unha segunda xeración de corpus, lematizados, cun motor de busca actualizado (CDH, CORPES XXI aínda en fase *beta*), que corríxen en boa medida as insuficiencias apuntadas (por exemplo, as buscas manuais realizadas por Copras para localizar variantes flexivas na unidade *pasárselo pipa* pódense agora acometer de xeito automático en segundos). Roguemos, pois, para que a diminución de fondos non free esta liña de traballo da RAE.

2.9. M.ª Isabel González Rey da Universidade de Santiago (USC), encadra a súa contribución no marco da lingüística aplicada, tratando cuestións xa debatidas nas colaboracións anteriores: principalmente a tradución de fraseoloxismos, a didáctica das linguas e a elaboración de corpus de finalidade didáctica. En concreto, presenta un corpus paralelo francés-español creado polo grupo de investigación FRASEONET, dentro do proxecto FRASEOTEXT (“Creación de un corpus literario paralelo como ferramenta didáctica en fraseoloxía bilingüe francés-español: criterios de composición”, pp. 153-175). O proxecto nace da necesidade de construír unha ferramenta didáctica para favorecer a adquisición dunha competencia “idiomática” (é dicir, das expresións idiomáticas), habida conta de que esta é unha das facetas do ensino de linguas á que menos atención se lle presta. Con tal fin, analiza no seu traballo o tratamento que as

unidades fraseolóxicas reciben no Marco Europeo Común de Referencia como paso previo para a elaboración do novo método de fraseodidáctica do francés para falantes do español como lingua inicial. Este método supuxo a elaboración, en primeiro lugar, do corpus paralelo francés-español do que xa falamos (presta especial atención a todo este complexo proceso que é o do deseño e elaboración dun corpus), que fornecerá o material para a proposta didáctica, a cal consta destoutras partes: unha antoloxía de fragmentos confeccionada a partir do corpus, un repertorio de expresións fixas francesas-españolas, unha batería de exercicios orais e escritos e unha guía docente de apoio válida para a autoaprendizaxe ou para os docentes. A profesora González Rey fala en futuro deste método, como algo en curso. A día de hoxe, felizmente, o produto está elaborado e dispoñible en DVD (*Phraséotext-Le français idiomatique: Méthode de phraséodidactique*, editado pola USC en 2015).

2.10. **Carmen Mellado Blanco** docente na USC, presenta na súa colaboración (“La polisemia en las unidades fraseológicas: génesis y tipología”, pp.177-195) unha desas cuestións de tipo semántico que máis preocupan aos expertos lexicográficos: a do proceso que leva á polisemia, a da diferenza entre significados e variantes semánticas contextuais, entre sememas e “alosememas” (entre *significados* e *sentidos* na terminoloxía que utilizamos moitos funcionalistas e que son a contrapartida no plano do contido da diferenza que no plano da expresión se establece entre significantes e variantes alomórficas). En realidade o problema non afecta exclusivamente ás unidades fraseolóxicas, aínda que polas súas características, estas merecen un tratamento especial, como o que lle dedica Mellado Blanco, pois é frecuente que as unidades fraseolóxicas adquiren sucesivas variantes semánticas contextuais segundo se apliquen a situacións diversas, por sucesión de sentidos figurados (exemplifica con algunhas unidades como cast. *ir al grano* e o distinto tratamento lexicográfico que poden recibir). Na práctica, esta cuestión é de especial relevancia no ámbito da semántica léxica (especialmente na técnica lexicográfica), pero os que temos prestado algunha atención á morfoloxía sabemos que este fenómeno afecta igualmente a tódalas unidades sígnicas, empezando polas morfolóxicas (por exemplo, un morfema como *-dor* presenta un significado axentivo –parafraseable por ‘*que + verbo*’: *protector* ‘que protexe’, que se pode diversificar en variantes contextuais: *vendedor* ‘oficio’, *secador* ‘obxecto’, *lavadora* ‘máquina’, *fixador* ‘substancia’, que admiten sempre a mesma paráfrase: ‘(persoa) que vende’, ‘(instrumento) que seca’, ‘(máquina) que lava’, ‘(substancia) que fixa’, pero en casos como como *aparador* ou *corredor* ‘espazo estreito de paso’ habería que falar xa dun novo significado).

Nesta mesma dirección, Mellado Blanco comeza mostrando o proceso en unidades monolexemáticas (ex. *pescar*), desde as combinacións libres (*pescar un pez*) ata outras paulatinamente máis restrinxidas que culminarán en colocacións e unidades fraseolóxicas (*pescar un resfriado*, *pescar marido*, *pescarlas al vuelo*...). Formuladas estas cuestións previas, o núcleo do seu traballo é a análise de catro casos nos que se produce ampliación de significado nas unidades fraseolóxicas: “polisemia unida a patróns sintagmáticos e a restricións morfosintácticas” (tipo *caérsele el pelo a alguien*, no que o significado fraseolóxico adoita aparecer coa perífrase de futuro *ir a + infinitivo*: *¿Se te va a caer el*

pelo?), “polisemia asociada a variantes clasemáticas” (neste caso a polisemia prodúcese cando unha unidade fraseolóxica se utiliza en combinación con actantes caracterizados por posuíren trazos semánticos de natureza diferente á orixinal: ex. cast. *estar en pie* [una persona], *estar en pie* [un edificio], *estar en pie* [unha promesa, invitación]), “creación de novos semas por ironía” (evidentemente, refírese aquí a autora a aqueles casos en que o valor irónico se institucionaliza, é dicir, cando unha implicatura conversacional particularizada pasa a ser xeneralizada: así, *tocarle a alguien la lotería* pode significar tanto ‘resultar afortunado’ como ‘resultar desafortunado’) e, finalmente, “creación de novos sememas asociados a cambios de rexistro e implicaturas” (por exemplo *hacer mutis* (*por el foro*) cando se utiliza fóra da xerga teatral).

2.11. **Ángela Mura** (UCM), (“Fraseoloxía y desacuerdo: un esquema fraseolóxico en español y en italiano”, pp. 197-212) enlaza co traballo anteriormente comentado de Zamora Muñoz (§2.7.) ao estudar dous esquemas fraseolóxicos de tipo ecoico utilizados principalmente para expresar desacordo: cast. *qué + X + ni qué + X'* / it. *macché + X*. Trátase por tanto dun estudo contrastivo no que, tras describir as características xerais dos *esquemas fraseolóxicos* (teñen unha parte fixada e outra de inserción libre de unidades, neste caso condicionada esta polo carácter ecoico da construción), aos que sitúa na periferia da fraseoloxía, procede a comparar as súas propiedades formais, constitutivas e discursivas. Así observa unhas evidentes semellanzas entre as dúas construcións: discursivamente ambas expresan ‘réplica’, ‘desacordo’ con respecto a unha intervención anterior (valor dialóxico); formalmente, as semellanzas tamén son acusadas: as dúas teñen carácter ecoico (elemento X):

B: [...] Mi niño, probrecillo.

C: Qué pobrecillo ni qué puñetas, hombre, si nos tiene arruinados.

B: Sembra livornese.

C: Macché livornese! Pippo é di Bologna.

Mesmo a principal diferenza (o carácter de binomio fraseolóxico –estrutura bimembre– do esquema en español fronte ao italiano) desaparece cando en italiano se engade unha coda [+ e X'] (*Macché + X [e + X']*). Este elemento X' nas dúas linguas pode ser repetición de X, pero tamén pode ser un termo malsoante ou eufemístico (*qué probrecillo ni qué puñetas*, no exemplo anterior), pode quedar suspendido (*qué remedio ni qué...*) ou, incluíndo un frasea dentro do esquema, pode corresponderse cunha expresión idiomática: en castelán ...*ni qué niño muerto / ocho cuartos / naranjas de la China* e, en italiano, *d'Egitto* (*Macché bravo d'Egitto*).

2.12. No ámbito contrastivo español-italiano sitúase tamén a colaboración de **Justyna Pietrzak** (UCM), (“*Hablar y callar en los fraseologismos. Estudio cognitivo comparado español-italiano*”, pp. 213-223). Nela, desde un enfoque cognitivo, analiza as metáforas conceptuais que teñen como dominio meta FALAR e CALAR. Trátase dun tema que, persoalmente nos interesa moito (en CFG 13 temos publicado un traballo desde a mesma orientación: “As persoas vistas como obxectos ou máquinas” con base na comparación

entre galego e castelán e aludo aquí a este artigo porque precisamente algunhas das unidades fraseolóxicas que nós utilizamos se repiten aquí desde outra perspectiva: por exemplo, cast. *sacar a alguien las palabras con un sacacorchos, lengua de doble filo~tener la lengua afilada*, xunto con outras que Pietrzak non considera: *cambiar el disco, parecer un disco rayado*; gal. *darlle á palleta, darlle ao tarabelo, ser como unha regadeira, ser unha arca pechada*). Na súa colaboración Pietrzak mostra como as imaxes dominantes son CALAR = RECIPIENTE CERRADO (*no despegar los labios, non aprire bocca*), FALAR = RECIPIENTE ABERTO (*aprire il cuore, salirle del corazón*), se ben estes modelos conceptuais se diversifican notablemente para expresar diferentes matices: *falar abertamente* ou *non, discurso crítico, discurso adulatorio, loanza*. Como conclusión, Pietrzak observa os acusados paralelismos na conceptualización destes dominios meta nas dúas linguas obxecto de análise, para as que localiza un número mínimo de falsos amigos fraseolóxicos: *parlare fuori dai denti* ‘falar abertamente’ / *hablar de la boca para afuera* ‘falar con falta de sinceridade’, *inghiottire la pillola* ‘soportar en silencio, aguantar sen replicar’ / *tragarse alguien la píldora* ‘deixarse enganar’.

Unha última observación nos parece interesante: entre as variadas metáforas conceptuais utilizadas para CALAR figura CALAR É SER UN ANIMAL, que só documenta en italiano (*rimanere come un baccalà, restare come un allocco, muto como un pesce*). Intentando comprobar que en castelán non se documenta esta metáfora puiden achar unha concordancia do tipo *el omne [...] es mudo como el pescado*, primeira documentación en castelá (CORDE) da combinación *mudo como...*, pertencente á obra *Istoria de las bienandanzas e fortunas* (1471-1476) do nobre Lope García de Salazar. Parece como se esta imaxe non sobrepasase en español a fase potencial inicial e fose desbotada da norma, ao contrario que en italiano.

2.13. **Germán Conde Tarrío**, da USC, continúa con esta serie de traballos de tipo contrastivo na decimoterceira colaboración desta obra (cremos que non padece *triscaidecafobia*), “Estudio contrastivo (castellano, gallego, catalán, francés y portugués) de las paremias referentes al mes de mayo” (pp. 225-240). Estas paremias tradicionalmente englobábanse baixo a etiqueta de *refrâns meteorolóxicos* pero, habida conta de que abarcan moitos máis aspectos que o referente ao clima, prefire denominalas seguindo a Río Corbacho, *paremias xeocosmolóxicas*. Na súa colaboración Conde Tarrío procede con dous eixes vertebradores que se cruzan: o primeiro cronolóxico, comprobando estatisticamente o pobre tratamento que reciben estas paremias nas obras anteriores ao século XVII (na súa opinión por careceren de contido moral ou filosófico), o que contrasta cos repertorios actuais onde este tipo de unidades fraseolóxicas está ben representado. Dentro dos meses, maio ocupa un lugar importante nestes repertorios polas súas características, que ilustra (segundo eixe) abundantemente: pola meteoroloxía especialmente determinante para os labores do campo (*Abril y mayo / son las llaves de todo el año*) e polas festividades tradicionais celebradas en toda Europa, como os precisamente denominados en Galicia e noutros lugares *maios*.

2.14. **Vanda Durante** (U. de Bari “Aldo Moro”), editora do presente volume, continúa cun traballo de tipo contrastivo entre o italiano e o español analizando as unidades

fraseolóxicas utilizadas nas dúas linguas para aludir á morte, “La descarnada/la *secca* en la fraseoloxía española e italiana” (pp. 241-258). Durante enfoca este traballo desde unha óptica práctica, centrada especialmente na tradución fidedigna deste tipo de expresións entre o italiano e o español e, paralelamente, na elaboración dun *Diccionario fraseolóxico español-italiano*, que ten en curso. Por tal motivo detén a súa análise naqueles modelos ou perspectivas desde os que se vén estudando este campo semántico (a perspectiva antropolóxica, o modelo cognitivo): os dous lle parecen insuficientes porque non teñen en conta todos os trazos significativos e connotativos que caracterizan as unidades fraseolóxicas nun campo marcado polo medo, a superstición ou as crenzas relixiosas. Por exemplo, dúas unidades fraseolóxicas poden estar inspiradas pola mesma imaxe (a morte é unha viaxe) sen que poidan ser intercambiabiles debido aos distintos condicionamentos de uso (*irse al otro barrio*, *pasar a mejor vida*). De aí a importancia de dispoñer de bos dicionarios bilingües, para a elaboración dos que hai que ter en conta factores como os da cortesía, eufemismos e disfemismos, interdicións etc. A modo de exemplo, inclúe ao final da súa obra dous anexos: no primeiro ofrece diversas táboas de equivalencia entre unidades fraseolóxicas españolas e italianas intentando conservar na correspondencia a imaxe conceptual (‘agonía’, ‘descomposición’, ‘cese’, ‘sono’, ‘viaxe’ etc.) e no segundo adianta unha mostra con catro entradas xa rematadas do seu futuro dicionario.

2.15. Cerra a obra **María Antonella Sardelli** (UCM) cun estudo sobre o uso do refrán *Las manos blancas no ofenden* na obra homónima de Calderón (“Las paremias en una obra de Calderón de la Barca”, pp. 259-271). Neste estudo, observa a autora como a partir do renacemento se produciu un maior aprecio polo popular de xeito que se asiste a unha nova valoración das paremias, as cales empezan a ser empregadas con frecuencia en todo tipo de produción literaria. En concreto, sinala como no xénero dramático esta tendencia levou a titular numerosas obras con paremias adecuadas ao argumento da obra (coñecidas son *El perro del hortelano*; *A secreto agravio, secreta venganza*; *Casa con dos puertas mala es de guardar* e, entre outras, a obxecto de análise: *Las manos blancas no ofenden*). Enfocado este traballo desde o punto de vista da elaboración dunha unidade didáctica na que se pretende acercar o mundo da paremioloxía ao estudantado de terceiro ciclo, no seu estudo examina a documentación desta paremia en dicionarios xerais e fraseolóxicos e no corpus diacrónico do español (CORDE) para comprobar a súa vixencia, analiza igualmente as variantes que aparecen na obra (permutación de elementos, substitución sinonímica –*las manos blancas no agravian*– e desautomatizacións) e, finalmente, detalla as modalidades de inserción da paremia no texto e a intencionalidade (función) con que se utiliza a paremia na obra (función humorística, función lúdica, función argumentativa).

Luis González-García

Universidade da Coruña, Grupo Hispania
[orcid.org/0000-0003-4335-6528]

Gómez González, Alba; Ureña Tormo Clara (2014): *Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para aprender más de 120 locuciones y refranes del español. Niveles B2 y C1*. Alcalá de Henares, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá. ISBN 978-84-16133-475; 148 páxs.

Dende a Universidade de Alcalá e con prólogo da profesora Inmaculada Penadés, damos a benvida a esta publicación de fraseoloxía e paremioloxía práctica. É o resultado dos traballos de fin de máster en Formación de Profesores de Español de Clara Ureña Tormo (“La enseñanza de las locuciones en ELE”) e de Alba Gómez González (“Más vale refrán en mano que ciento volando. La enseñanza de refranes en el aula de ELE”). Tanto no prólogo coma na introdución, as autoras indican que o obxectivo da súa obra é fomentar e ampliar o coñecemento de locucións e refráns do español nos estudantes de español como lingua estranxeira (ELE), principalmente universitarios co inglés coma lingua materna. Para acadalo, o volume ofrece dous repertorios de actividades que dotan

ao aprendiz da capacidade de recoñecer, comprender, memorizar e saber empregar un conxunto de 74 locucións e 52 refráns de uso frecuente. Baséanse nas pautas do Marco europeo común de referencia para as linguas (MECR) e nos inventarios do Plan curricular do Instituto Cervantes (PCIC).

O volume conta na súa estrutura con tres partes fundamentais: 1) introdución ao contido da obra e caracterización dos aspectos básicos das locucións e dos refráns, 2) actividades para traballar coas locucións, e 3) actividades para traballar cos refráns. O traballo remata con dous glosarios, un dos fraseoloxismos e outro dos refráns tratados co seu equivalente en inglés, e coa clave de respostas ás actividades.

As autoras comezan a introdución indicando que se trata dun libro de exercicios sobre locucións destinado a usuarios independentes (de nivel avanzado, ou B2, segundo o MERC) e de exercicios de refráns para usuarios competentes (de nivel de autonomía, ou C1). A súa aposta pasa por ofrecer mostras de uso real con exemplos extraídos do Corpus de Referencia del Español Actual (CREA) e do Corpus Diacrónico del Español (CORDE), ambos os dous da Real Academia Española, e de distintas páxinas de Internet. Indican que parten dun enfoque comunicativo para achegar un total de 131 actividades para os dous tipos de unidades fraseolóxicas, presentadas cunha marcada orientación contrastiva coa lingua inglesa. As actividades atenden a distintos contidos funcionais, gramaticais, léxicos e culturais das locucións e dos refráns. Combinan a práctica controlada coas prácticas (semi)libres, botan man do compoñente lúdico nalgúns delas e integran a activación das catro destrezas lingüísticas, especialmente o desenvolvemento da expresión escrita e oral, pensadas maioritariamente para o seu uso na aula. Así, a dinámica para a resolución das actividades contempla o traballo individual, por parellas o en grupo.

Despois de referirse ao contido da obra, a introdución fai unha caracterización breve das locucións atendendo á fixación na forma, ao significado idiomático, ás relacións de significado, aos rexistros de uso e a polisemia das unidades fraseolóxicas. No que atinxe á caracterización dos refráns, ponse atención nas características rítmicas (a rima, o paralelismo, o bimembrismo), nas características formais e estruturais (uso do presente gnómico ou atemporal, elipse verbal, ausencia de artigos, estruturas de relativo sen antecedente), nas características léxicas (vocabulario común procedente da vida cotiá, os dialectalismos e os arcaísmos) e nas características discursivas (a variación, a función e o sentido).

O capítulo dedicado ás locucións ofrece 42 actividades para a aprendizaxe de 74 locucións (nominais, adxectivas, verbais e adverbiais) distribuídas en catro secuencias didácticas. A primeira delas céntrase no contido funcional de valorar positiva ou negativamente lugares, persoas, obxectos, feitos e experiencias (*de aípa, de bandera, de buten, de campanillas, de campeonato, de ensueño, de fábula, de infarto, de película, de pelo en pecho, de rechupete; de baja estofa, de medio pelo, de mil demonios, de no te menees, de pacotilla, de perros, de tres al cuarto, del carajo*). A segunda secuencia didáctica trata a combinatoria sintáctica e o contraste de usos dos verbos *ser* e *estar* para describir ás persoas (*ser cargado de espaldas, ser corto de vista, ser duro de mollera, ser el garbanzo negro de la familia, ser el paño de lágrimas de alguien, ser la niña de los ojos de alguien, ser perro viejo, ser tonto de capirote, ser un ave de paso, ser un mal bicho, ser un pedazo de pan, ser un pez gordo; estar chapado a la antigua, estar hecho un asco, estar hecho un brazo de mar, estar hecho un Cristo, estar hecho un cromo, estar hecho una braga, estar hecho una pena*). A terceira unidade emprega o tema das viaxes como eixe vertebrador dos significados e rexistros de uso de locucións referidas á velocidade, a distancia dos lugares e a percepción do tempo cando se fai un desprazamento (*a la vuelta de la esquina, a matacaballo, a tiro de piedra, a toda mecha, como alma que lleva el diablo, con el bocado en la boca, con la hora pegada al culo, de higos a brevas, donde Cristo dio las tres voces, donde Cristo perdió el gorro, echando leches, en tierra de garbanzos, entre dos luces, pisando huevos*). A última e cuarta secuencia didáctica desta serie presenta locucións focalizadas no tema cultural das corridas de touros en España (*a toro pasado, al alimón, coger el toro por los cuernos, cortarse la coleta, dar la puntilla, decir para su capote, escurrir el bulto, estar en capilla, estar hasta la bandera, estar para el arrastre, meterse en faena, pinchar en hueso, ponerse el mundo por montera, salir por la puerta grande, saltar a la torera*).

A sección encargada dos refráns amosa 89 actividades para permitir a práctica de 52 refráns. Esta parte do volume, máis extensa que a anterior, presenta oito secuencias didácticas agrupadas en catro parellas. O primeiro par (secuencias didácticas unha e cinco) ocúpase de contidos funcionais e dá conta de paremias relacionadas coa expresión de valoracións e crenzas (*Dime con quién andas y te diré quién eres; Dime de qué presumes y te diré de qué careces; En casa del herrero, cuchillo de palo; Más vale solo que mal acompañado; Ojos que no ven, corazón que no siente; Perro ladrador, poco mordedor; Tanto tienes, tanto vales*) e de refráns relacionados coa expresión da advertencia (*La avaricia rompe el saco; Más vale malo conocido que bueno por*

conocer; Nadie puede decir de esta agua no beberé; No es oro todo lo que reluce; Tanto va el cántaro a la fuente que acaba por romperse).

O segundo par (secuencias didácticas dúas e seis) atende os refráns dende unha perspectiva sintáctica: os que presentan pronomes relativos na súa estrutura (*Agua que no has de beber, déjala correr; De lo que se come se cría; Dos que duermen en el mismo colchón, se vuelven de la misma condición; El que algo quiere, algo le cuesta; El que la sigue, la consigue; El que no llora no mama; El que se pica, ajos come; El que tiene boca se equivoca; Lo que no mata engorda; Lo que se han de comer los gusanos, que lo disfruten los humanos; Quien calla, otorga; Quien roba a un ladrón, tiene cien años de perdón; Tanta culpa tiene el ladrón que hurta, como el que lo oculta*) e os que teñen *elipse verbal* (*A mal tiempo, buena cara; Año de nieves, año de bienes; A rey muerto, rey puesto; A lo hecho, pecho; A la vejez, viruelas*).

A terceira parella (secuencias didácticas tres e sete) reúne paremias baseadas en contidos léxicos, máis concretamente en vocabulario propio de México. As que remiten á comida e bebida (*Contigo la milpa es rancho, y el atole, champurrao; Cuando se acabe el curado, conformarse con el blanco; El que sembró su maíz, que se coma su pinole; Más vale “guajito” tengo que no “acocote” tendré; Peor es chile y el agua lejos; Traga camote y no te dé pena, cuida tu casa y deja la ajena*) ben poderían responder ás variantes do español peninsular *Contigo pan y cebolla; A falta de pan, buenas son tortas; Quien siembra vientos, recoge tempestades; Más vale pájaro en mano que ciento volando; A mal tiempo, buena cara; Agua que no has de beber, déjala correr*. Entre os refráns referidos ao aspecto físico e o carácter das persoas, as autoras recollen as variantes mexicanas *De la norteña a la tapatía, la primera tuya, la segunda mía; De noche no se sabe si es indio o india; El dinero disfraza al sabio de pendejo; Pelado que se ha encumbrado, no deja de ser pelado* para as posibles peninsulares *Sobre gustos no hay nada escrito; De noche todos los gatos son pardos; Tanto tienes, tanto vales; Aunque la mona se vista de seda, mona se queda*.

O último par de secuencias didácticas (cuarta e oitava) xorde a partir de contidos culturais. Así preséntase unha selección de paremias de grande vixencia de uso na actualidade vinculadas á figura de Deus (*A Dios rogando y con el mazo dando; A quien madruga, Dios le ayuda; Cada uno en su casa y Dios en la de todos; Dios aprieta pero no ahoga; Dios castiga sin palo ni piedra; Dios da pan al que no tiene dientes; Dios los cría y ellos se juntan; Se armó la de Dios es Cristo*) e un repertorio de refráns relacionados con lendas e historias de España (*Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando; Juan Palomo, yo me lo guiso y yo me lo como; No se ganó Zamora en una hora; A cada cerdo le llega su San Martín; Los amantes de Teruel, tonta ella y tonto él; Más se perdió en Cuba*). Nesta oitava secuencia didáctica cobra especial importancia a achega de información que explica a motivación e o significado máis polo miúdo das unidades paremiolóxicas tratadas e o deseño de tarefas de dramatización para levar a cabo na aula.

Ao longo do volume podemos apreciar o grande esforzo investido polas autoras para formular situacións reais de uso e empregar exemplos verosímiles coa fin de estimular unha reflexión que guíe ao usuario na aprendizaxe da forma, do significado e do uso das locucións e paremias. Como elemento de valor engadido, as distintas secuencias

didácticas convidan os grupos de usuarios a expor fraseoloxismos e refráns das súas linguas que estean relacionados coas funcións, estruturas, vocabulario e temas expostos no traballo, de tal xeito que este contorno de diversidade propicia o enriquecemento da competencia multilingüe e multicultural dos participantes.

Estamos ante unha laboriosa achega de Alba Gómez González e Clara Ureña Tormo que esperamos teña unha pronta continuación no eido da fraseoloxía e paremioloxía prácticas. Confiamos en que *Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para aprender más de 120 locuciones y refranes del español. Niveles B2 y C1* conte cunha boa acollida por parte dos usuarios e sexa incorporado nas tarefas de ensinanza e aprendizaxe do español para seguir desenvolvendo unha competencia fraseolóxica cada vez máis ampla.

Referencias bibliográficas

- MECR - XUNTA DE GALICIA (2005): *Marco europeo común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación*. Xunta de Galicia (Secretaría Xeral de Política Lingüística) / Consello de Europa / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- PCIC - Instituto Cervantes (2007) *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español*. Madrid: Instituto Cervantes / Editorial Edelsa, 3 vols.

M. Carmen Losada Aldrey

Centro de Linguas Modernas, Universidade de Santiago de Compostela

MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch. Band 1, Sprachkontraste und Sprachbewusstsein*. Edition Julius Groos im Stauffenburg Verlag; Tübingen; 211 páxs. ISSN: 2199-1286.

A obra *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch* supón unha valiosa achega no ámbito da fraseoloxía contrastiva alemán-español. É o froito da realización do congreso *Internationale Tagung zur kontrastiven Phraseologie Deutsch / Spanisch / Galicisch* o 24 e 25 de novembro de 2011 organizado polo grupo de investigación FRASESPAL e a Universidade de Santiago. Estas xornadas, así como esta obra, serven de fomento da investigación fraseolóxica contrastiva entre o alemán e o español e de escenario para presentar as innovacións neste campo. Ademais, o galego tamén tivo un espazo nestas xornadas a través de cinco intervencións das 40 que tiveron lugar.

O volume componse de 13 artigos, precedidos por unha introdución da editora Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela) e un limiar de Gerd Wotjak (Universität Leipzig). A maioría dos artigos están escritos en alemán, agás 5 que están en español. O fio común a todos eles é a análise ou exposición de aspectos sobre fraseoloxía contrastiva entre as linguas alemá e española.

Gerd Wotjak destaca a variedade e orixinalidade das achegas da obra e salienta a evolución da investigación fraseolóxica en España. Esta serviu de pulo para outras linguas e cada vez presenta unha maior diversidade, tanto a nivel práctico coma teórico.

Na Introdución Carmen Mellado ofrece unha visión xeral da investigación en fraseoloxía contrastiva alemán-español, na que destaca as principais liñas de análise e as obras máis representativas. Ademais, achega información sobre o congreso e describe brevemente os artigos do volume. *Internationale Tagung zur kontrastiven Phraseologie Deutsch / Spanisch / Galicisch* foi o primeiro congreso internacional que tivo como eixe o par de linguas alemán-español. Os temas tratados foron a fraseoloxía computacional, a fraseoloxía xurídica, a fraseoloxía cognitiva, a fraseodidáctica, a fraseografía, a fraseopragmática, as fórmulas rutineiras e a tradución.

De acordo coa editora do volume, poderían dividirse os artigos do mesmo en tres bloques temáticos que coinciden coa orde na que están situados. A continuación, describirase brevemente cada un dos traballos.

-Aspectos semánticos dende un punto de vista cognitivo:

Aina Torrent describe os mecanismos de motivación das lítotes dende o punto de vista da tradución e da pragmática. A autora (páxina 34) define a lítote como *circunloquio bimembre que consiste en negar un concepto que dispone de un contrario con la intención de lograr una intensificación de este último*. A análise realízase tendo como base o corpus de exemplos da rede presentes no *Diccionario español-alemán de locuciones del español de España* (DEALEE), así como exemplos doutras fontes e incluso pequenos textos inventados. Destácanse as diferenzas entre os dous sistemas lingüísticos en canto á negación. Para o tradutor estas figuras non deberían pasar desapercibidas e se non teñen equivalencia na outra lingua debería traducir acentuando a afirmación do concepto contrario ao que aparece negado na lítote.

Idalete Dias analiza os factores de sinonimia das locucións dos actos de fala, contrastando o alemán, o portugués e o español. Fai fincapé no fenómeno da lexicalización da actitude do falante. Baséase na análise do dicionario onomasiolóxico *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten* de Hans Schemann. Segundo a autora, debería terse en conta este tipo de locucións para a creación de material lexicográfico, así como introducirse na formación teórica.

Nely Iglesias Iglesias e M. Carmen Losada Aldrey empregan como base do seu estudo o corpus fraseolóxico do grupo FRASESPAL, ordenado onomasioloxicamente en campos conceptuais. O obxectivo é establecer os modelos cognitivos de UUFF portadoras da imaxe de RUÍDO dentro do campo conceptual “SAÚDE / ENFERMIDADE”. As 27

unidades observadas (15 en español, 12 en alemán) clasifícanse en 8 subcampos de ENFERMIDADE e dous de SAÚDE e en 5 modelos cognitivos, como por exemplo “estar enfermo é ter ruído no propio corpo” ou “producir ruído co propio corpo”. De acordo coas autoras, atópase un alto grao de metáforas motivadas ontoloxicamente baseadas en experiencias universais que coinciden en ambas as linguas. Sinalan así mesmo que a percepción da motivación metafórica axuda a unha mellor adquisición da competencia lingüística.

Carmen Mellado Blanco tamén utiliza como instrumento de análise o corpus fraseolóxico do grupo FRASESPAL. Neste caso obsérvanse as características metafóricas do subcampo “falar moito” dende un punto de vista contrastivo. Tras unha breve introdución ao tesouro do campo conceptual FALAR/ CALAR, que consta de aproximadamente 1500 UUFF, a autora realiza unha clasificación taxonómica. Amósanse as relacións de continuidade entre os subcampos conceptuais, como no caso da cantidade e da calidade: falar moito ten implicacións negativas. Por último, amósanse as simetrías e asimetrías deste subcampo entre ambas as linguas. O 40% das UUFF do campo conceptual FALAR / CALAR presenta asimetrías. Estas poden ter lugar en imaxes concretas de cada lingua (*tirarse de la moto* ou *irse por los cerros de Úbeda*), na produtividade de metáforas do modelo cognitivo (“falar rápido” coa metáfora do falante como vehículo ten máis UUFF en español) e na produtividade de subcampos conceptuais (en alemán destaca “falar sen parar e con insistencia de alguén” e en español “falar sen pensar”).

Inés Olza céntrase nos límites entre a metáfora e a metonimia na motivación das unidades fraseolóxicas. Varios exemplos de fraseoloxismos somáticos do campo conceptual FALAR / CALAR ilustran as reflexións sobre como actúan estes mecanismos na idiomaticidade. Poden darse os dous mecanismos se existe unha metáfora presente nun marco metonímico: *lengua afilada / spitze Zunge* (“lingua afiada”) ou unha metonimia nun marco metafórico: *das Herz auf der Zunge haben* (“ter o corazón na lingua”). Nestes casos obsérvase que o compoñente base (a parte do corpo) determina o marco ou foco figurativo e os outros compoñentes son tropos secundarios. En canto aos somatismos xestuais, obsérvase unha articulación en cadea dos dous fenómenos. Por último, poden darse a metonimia e a metáfora simultaneamente. Estes patróns poden estar activados tanto polos compoñentes explícitos da UF como polos *implicados* pola imaxe figurativa da UF: *quitar a palabra da boca / das Wort aus dem Mund nehmen*. A proposta da autora para poder determinar se só intervéñen unha metáfora ou metonimia no significado dunha UF é *analizar las UFs desde una teoría figurativa integradora* (páx. 77) que teña en conta estas tres posibilidades.

Sabine Geck ten como obxectivo no seu artigo describir a semántica das locucións sobre os sentidos dende un punto de vista onomasiolóxico e semasiolóxico. A autora amosa as proxeccións metafóricas e metonímicas de cada sentido en ambas as linguas e os casos de polisemia nos que un constituínte forma parte de varios modelos metafóricos ou metonímicos. Así mesmo, mostra como os sentidos con maior produtividade de metáforas e metonimias son o OLOR e o SABOR e o que ten menor produtividade é o TACTO.

-Fórmulas rutineiras dende un punto de vista pragmático e fónico:

M.ª Luisa Schilling Rodríguez leva a cabo unha observación das fórmulas rutineiras que expresan asentimento e consentimento. Estas caracterízanse pola súa polilexicalidade, fixación e idiomaticidade. Ás veces faise difícil atopar equivalencias noutras linguas, pois están restrinxidas a certos contextos comunicativos nos que se amosan os comportamentos sociais da comunidade. Ilústrase con exemplos a exposición das estruturas máis comúns destas unidades: en español hai unha maior variedade de estruturas e os verbos aparecen en imperativo, futuro ou condicional, mentres que no alemán a maioría dos casos están en presente de indicativo.

Laura Amigot Castillo analiza o compoñente prosódico das fórmulas rutineiras expresivas en alemán, pois na lingua alemá un erro de entoación na pronuncia de fórmulas rutineiras pode dar lugar a confusións con estruturas non fraseolóxicas. A autora realizou un estudo empírico con seis falantes nativos de alemán e dezaseis aprendices españois de cuarto curso de Filoloxía Alemá, no que tiveron que ler en voz alta dezaseis fórmulas rutineiras expresivas, de cortesía e discursivas e dúas estruturas non fixadas. Os estudantes de alemán pronunciaron incorrectamente, por descoñecemento, a maioría das UUFF, pois aprenderon só aspectos pragmáticos e semánticos das fórmulas. Isto evidencia a necesidade de introducir a fixación fonética destas unidades no ensino de alemán para evitar malentendidos, así como de que as obras lexicográficas inclúan en maior medida información fónica das UUFF.

Macià Riutort Riutort reflexiona tamén sobre a importancia dunha correcta fonética para evitar problemas de comprensión. Aposta pola presenza de unidades fraseolóxicas como instrumento para mellorar a fonética. Ata agora tiveron prioridade no ensino do alemán os aspectos morfolóxicos, léxicos e sintácticos da lingua e a fonética comezaba a introducirse en niveis intermedios focalizada na pronuncia de sons concretos en lexemas soltos. O autor destaca a necesidade de elaborar listaxes de UUFF idóneas para a práctica da fonética clasificadas por tema ou son. Ademais, estas listaxes darían pé a practicar outros aspectos relacionados con tales UUFF, como a busca de equivalencias en alemán ou español. Por último defende a inclusión dos trabalinguas tanto nas leccións de fonética como na fraseoloxía, aínda que tradicionalmente este tipo de unidades non se consideren UUFF (Baránov / Dobrovól'skij: 2009, Corpas Pastor: 1996).

-Aspectos específicos de tipos de UUFF:

As colocacións están representadas polo artigo de **Herbert J. Holzinger**, que comeza ofrecendo a súa definición e situándoas a cabalo entre as locucións e as combinacións sintagmáticas libres. Empréganse os dicionarios en papel alemán-español de Hueber e Langenscheidt e os dicionarios online Leo, DIX e PONS para analizar o tratamento lexicográfico de 10 colocacións en alemán e outras 10 en español co verbo *geben* ou *dar* / *prestar*. Na maioría dos casos aparecen as colocacións dentro do lema principal ou en exemplos. En último lugar, subliña que no ensino de linguas debería incidir máis na competencia fraseolóxica. Establece unha metodoloxía de 3 pasos para adquirir

colocacións, baseada en Reder (2006, 172): identificalas como unidades en textos, practicalas con exercicios e empregalas.

Esteban T. Montoro del Arco e **Carsten Sinner** describen e levan a cabo unha análise contrastiva dos fraseoloxismos pronominais. Céntranse nas UUFF con función de pronomes persoais e de pronomes indefinidos universais e non universais. A través de exemplos detéctanse algúns problemas de tradución que poden ocasionar estas unidades por teren unha produtividade diferente. Preténdese comprobar a correspondencia entre as dúas linguas dende tres puntos de vista: equivalencia pragmática, semántica e pragmático-textual. Demóstrase que existe un alto grao de similitudes en ambas as linguas.

O artigo de **Ferran Robles i Sabater** versa sobre os marcadores discursivos, en concreto as locucións marcadoras de reformulación. Ata o momento este é o único autor que as analiza dende un punto de vista interlingual (Robles i Sabater 2012). Presentan a dobre función de darlle coherencia ao texto e mellorar a súa codificación por parte do receptor, polo que cobren a necesidade de asegurar a interpretación correcta do texto e da súa intención comunicativa. Parte do concepto da estrutura operador-escopo, que describe o grupo *Eigenschaften gesprochener Sprache* da Universidade de Mannheim, e define 8 trazos de carácter formal e funcional. Por medio de exemplos amósanse pequenas diferenzas pragmáticas entre as dúas linguas que seguen patróns semellantes en canto á semántica, o léxico e a gramática.

Dmitrij Dobrovol'skij conclúe o volume cun artigo verbo das locucións na tradución e en dicionarios bilingües. Para esta análise pregúntase se hai que ter en conta a equivalencia tradutolóxica (no ámbito textual) ou a sistemática (no código lingüístico) á hora de xerar obras lexicográficas bilingües. As equivalencias sistemáticas non son sempre intercambiabíles en todos os contextos nin se pode especificar en ningún dicionario todas as equivalencias de tradución dunha UUFF tendo en conta a totalidade de contextos posibles. Conclúe que é necesaria a equivalencia funcional, que se atopa entre as dúas anteriores e nos proporcionaría información sobre a semántica, gramática ou pragmática das UUFF.

O presente volume evidencia o estado frutífero da investigación en fraseoloxía contrastiva alemán-español e a súa rica variedade. Hai cuestións que se tratan por primeira vez dende un punto de vista contrastivo, como é o caso das locucións marcadoras de formulación e das lítotes.

Estas teorías e análises deberían trasladarse ao práctico e deixar pegada en materias da universidade e nas aulas de aprendizaxe de linguas. Esperemos que haxa axiña unha nova edición deste congreso e a aparición dunha obra similar a esta para a combinación alemán-galego.

Referencias bibliográficas

BARÁNOV, Anatolij e DOBROVÓL'SKIJ Dimitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de Fraseología Española*. Madrid: Gredos.
- REDER, Anna (2006): “Kollokationsforschung und Kollokationsdidaktik” en *Linguistik online*, 28/3. [http://www.linguistik-online.de/28_06/reder.pdf]. [01/03/2016].
- ROBLES I SABATER, Ferran (2012): “Los marcadores de reformulación alemanes: estudio preliminar” en *Revista de Filología Alemana*, 20; 159-179.

Beatriz Pérez Traseira

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

ORTIZ ÁLVAREZ, Maria Luisa (org.) (2012): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e aplicada em Fraseologia e Paremiologia*. Volume I. Campinas de São Paulo: Pontes Editores; 387 páxinas.

Este volume contén dezaioito traballos de diferentes autores de varios países que se reuniron entre os días 13 e 17 de novembro de 2011 en Brasilia no *II Congresso Internacional de Fraseologia e Paremiologia* e no *I Congresso Brasileiro de Fraseologia*. O evento foi organizado polo Instituto de Letras, o Departamento de Línguas Estrangeiras e Tradução e o Programa de Pós-graduação em Linguística Aplicada da Universidade de Brasília. Ademais, precedendo eses traballos, o volume contén un breve texto en homenaxe a Zoila Victoria Carneado Moré e Antonia María Tristá Pérez e unha presentación a cargo de Maria Luisa Ortiz Álvarez (presidenta da comisión organizadora do congreso e coordinadora da presente publicación).

Na presentación, **Maria Luisa Ortiz**, despois dunha serie de xeneralidades sobre a fraseoloxía, enumera os obxectivos do congreso arriba aludido, entre os que están discutir sobre as novas tendencias nos estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos, incentivar a investigación no campo da fraseoloxía e da paremioloxía e promover o debate e a troca de experiencias sobre esta disciplina, especialmente no Brasil.

O primeiro dos traballos, de **Dmitrij Dobrovol'skij** (“Phraseology: Historical development and theoretical aspects”, pp. 15-50) ten como obxectivo dar conta das principais tendencias da investigación fraseolóxica desde unha perspectiva histórica e destacar algunhas tarefas recentes do seu desenvolvemento teórico. Comeza, na epígrafe

1, remontando o nacemento da fraseoloxía como rama da lingüística a Charles Bally, cuxas ideas foron tomadas por V. Vinogradov nos anos 40 do século XX e aplicadas ao ruso, con amplo desenvolvemento na tradición investigadora rusa na segunda metade do século XX. Centrándose nas teorías de Vinogradov, comenta a clasificación que este autor fai dos frasemas, a máis coñecida na historia da fraseoloxía rusa. Seguidamente repasa os lingüistas que desenvolven durante os anos 60 e 70 do século XX as súas propias concepcións, moitas veces aplicadas a outros idiomas europeos. A partir dos anos 70 prodúcese o recoñecemento internacional da investigación fraseolóxica e a multiplicación das perspectivas. A seguir céntrase na análise de importantes cuestións nos estudos fraseolóxicos e en varias direccións da investigación e tenta delinear as ideas e abordaxes que son menos coñecidas para a comunidade internacional. Destaca as teorías de Anickov, Mel’cuk e Apresjan. Na epígrafe 2 presenta unha lista de campos de investigación e posibles abordaxes para, nas seguintes, esbozar algunhas delas. Na 3 presenta a proposta de clasificación dos frasemas de Baranov e Dobrovol’skij e céntrase na distinción entre proverbios (proverbs) e ditos (sayings). Na 4 trata, desde a semántica cognitiva, sobre a motivación das UUFF e conclúe na súa importancia, pois a motivación inflúe no modo en que as UUFF son usadas. Na 5 comenta a necesidade, desde o punto de vista lexicográfico, de desenvolver metalinguaxes apropiadas para reflectir trazos relevantes da imaxe mental das UUFF, que inflúe no significado e uso delas, para o que propón diferentes estratexias. Finalmente, na epígrafe 6, sobre fraseoloxía contrastiva, analiza os diferentes tipos de equivalencias fraseolóxicas e os factores que inflúen nelas: semánticos, sintácticos e pragmáticos, que deben ser tidos en conta á hora da elaboración dos dicionarios bilingües.

Elena Arsenteva (“Online Russian-English Phraseological Dictionary: new perspectives”, pp. 51-58) presenta o dicionario en liña *Russian-English Phraseological Dictionary* elaborado por un grupo de investigadores da Universidade Federal de Kazán, en Rusia, entre os que está ela mesma. Despois de comentar as vantaxes dos dicionarios en liña e indicar as obras en que se basea, enuncia os obxectivos do dicionario: presentar os equivalentes fraseolóxicos e todas as posibilidades de tradución das UUFF rusas en inglés, se for posible. Para iso describe catro principais funcións que teñen o seu reflexo nese dicionario: entender o significado da UF rusa, traducir a UF, achar equivalentes fraseolóxicos e obter información adicional sobre a UF.

Guilhermina Jorge (“A Tradução nos estudos fraseológicos”, pp. 59-90) reflexiona sobre a tradución da fraseoloxía e da paremioloxía. En primeiro lugar constata a existencia na fraseoloxía de áreas de resistencia á tradución, a heteroxeneidade do campo da fraseoloxía e a súa gran complexidade terminolóxica. Para a autora, a tradución da fraseoloxía dificilmente poderá ser encadrada na tradutoloxía sen que primeiro exista un traballo científico e terminolóxico. Despois de analizar dúas bibliografías sobre fraseoloxía, observa que a tradución non era unha área moi produtiva até 1995 e que, no entanto, houbo un crecemento exponencial do campo da tradución da fraseoloxía desde os anos 90 do século XX. A seguir resume as propostas de tradución fraseolóxica de diferentes teóricos e destaca o traballo fraseolóxico desenvolvido no Brasil por Claudia Xatara e W. L. Oliveira e o de Stella Tagnin...

Noutro lugar comenta a existencia dunha lingua mediadora entre as linguas fonte e albo, a “língua de ninguén”, e conclúe con que a tradución de fraseoloxía debe partir da análise de *corpora* e que a análise destes debe preceder a definición de estratexias teóricas. Na epígrafe 2.3, a autora enumera diferentes estratexias de tradución e salienta as seguintes: de equivalencia (total e parcial), tradución por lexicalización, tradución “da letra” ou literalidade, paráfrase, recreación e invención-construción (falso proverbio ou proverbio fabricado). Xa para concluír, na epígrafe 3, compara a tradución do proverbio e da expresión idiomática e resume as diferentes estratexias de tradución que se prestan máis para un caso e para o outro.

Inmaculada Penadés Martínez (“Didáctica de la fraseología y de la paremiología”, pp. 91-117) comeza con dúas cuestións xerais: a primeira deixando constancia do feito de que nin Fraseoloxía nin Paremioloxía son materia de estudo nas licenciaturas e graos universitarios en España, só excepcionalmente algún mestrado en ensino do español como lingua estranxeira conta cunha materia orientada ao ensino-aprendizaxe das UUFF. Si se teñen organizado programas de doutoramento orientados a sentar as bases para a investigación nesas dúas disciplinas. A segunda dedícaa a defender razoadamente a presenza do ensino-aprendizaxe de todas as clases de fraseoloxismos nas aulas de español como lingua estranxeira. Acerca de que UUFF se deben ensinar e en que niveis, a autora, baseándose en diversos estudos, considera que debería ser un conxunto duns 70 refráns pertencentes ao mínimo paremiolóxico español e no nivel C1 e C2 e, respecto ás locucións, propón unha selección feita por ela mesma, publicada en tres dicionarios distribuídas en niveis (B1, B2 e C1). A parte central do traballo dedícaa a autora a como se deben ensinar os refráns e as locucións. Para iso propón presentar ao alumno as UUFF seguindo unha serie de pautas e, posteriormente, practicar a través de exercicios coas UUFF para comprobar que o alumno captou o significado e o uso delas e é capaz de as volver utilizar e, finalmente, que as memorizou. As actividades que propón son a partir das propias características de refráns ou locucións. Na parte final do artigo comenta os materiais existentes para o ensino da fraseoloxía do español e fai varias recomendacións. O artigo céntrase cunha completa bibliografía sobre o asunto.

Julia Sevilla Muñoz (“Trayectoria de los estudios paremiológicos”, pp. 119-137) traza, na primeira parte do seu traballo, a evolución da paremiografía e os seus problemas e resultados. Destaca algunhas coleccións importantes e como as obras en soporte informático supón un importante avance, sen esquecer os desafíos pendentes que ten a disciplina. Un destes é a unificación de criterios de sistematización entre os diferentes investigadores e equipos. Nas partes 2 e 3 dá conta do nacemento, desenvolvemento e consolidación da paremioloxía, disciplina máis recente ca a paremiografía. Salienta tamén a intervención de organismos non universitarios, algúns dos cales contan cunha publicación periódica, e a importante contribución das revistas ao desenvolvemento da disciplina, no que xogaron e xogan un importante papel os congresos e reunións científicas e as asociacións creadas para a investigación paremiolóxica. Na parte 4 menciona as liñas de investigación, tanto actuais como históricas, e na 5 a importancia de conseguir unha precisión terminolóxica. A parte 6 dedícaa a enumerar as aplicacións das paremias en campos como o ensino de linguas, a tradución ou o estudo da literatura

e tamén o valor histórico e etnolingüístico que posúen. Finalmente, na parte 7, fai unha breve mención á paremioloxía no Brasil e conclúe afirmando que a paremioloxía se encontra nunha fase de consolidación mais con tarefas pendentes.

Salah Mejri (“Délimitation des Unités Phraséologiques”, pp. 139-156) propónse primeiro precisar unha serie de cuestións terminolóxicas. Ante a constatación da abundancia terminolóxica, propón facer reagrupamentos significativos de termos correntes en tres series: a serie fraseolóxica, a serie fixación e unha serie variada que agruparía diferentes termos (locución, *expresión toute faite*, xiro, expresión idiomática, idiotismo, idiomaticidade, colocación...). Para superar esta opacidade terminolóxica propón opor os conceptos fenómeno e proceso e reorganizar o campo terminolóxico. Así, en vez de ver na oposición *fraseoloxía* / *fixación* unha redundancia, podémonos axudar dela para nos referirmos con fraseoloxía ao fenómeno lingüístico que se expresa a través de asociacións sintagmáticas recorrentes; A fixación será entón o proceso polo cal as asociacións sintagmáticas se realizan. A partir de aí fai unha serie de consideracións sobre os diferentes termos. No punto 2 explica unha serie de elementos metodolóxicos, en concreto a “fixité” e a “congruence”. A primeira é unha noción nova para explicar o fenómeno fraseolóxico e describir o proceso de fixación polo que as solidariedades sintagmáticas sofren un bloqueio das regras da combinatoria sintagmática. A segunda é un proceso de adaptación das unidades lexicais para que se integren naturalmente na combinatoria. Aplicada aos fraseoloxismos, ten por corolario a “incongruence”. É “incongruente” toda secuencia que contravén as regras que rexen a formación de secuencias fixas. No punto 3 aborda a problemática da delimitación das UUFF para o que é preciso combinar as nocións de “fixité” e “(in)congruence”. Acaba cunhas observacións sobre o “défigement” [que ten un dobre estatuto: o de procedemento de expresión (empregos lúdicos) e o do emprego metalingüístico] e sobre a competencia fraseolóxica. No punto 4, S. Mejri propón unha lectura das seguintes tipoloxías de fraseoloxismos: secuencias fixas / secuencias semi-fixas / colocacións; fraseoloxismos transparentes / fraseoloxismos opacos; “séquences auto-entités” / “séquences hétéro-entités” e secuencias frásticas / secuencias infrafrásticas. No punto 5 distingue entre as funcionalidades compartidas coas unidades monolexicais (a denominación e as tres funcións primarias: a predicación, a argumentación e a actualización) e as específicas dos fraseoloxismos (a marca estilística, a lúdica e a formación de ferramentas sintácticas). No derradeiro punto, enuncia varias dificultades neste ámbito aínda pouco explorado.

Lucília Chacoto no seu estudo (“A Produção Fraseoparemiográfica”, pp. 157-170) aborda algunhas cuestións prácticas que se refiren á elaboración de recollas (sobre todo de paremias): a explicitación das fontes, a pertinencia ou non de identificar dous tipos de recollas (refraneiros-acervo e refraneiros literarios), a distinción entre expresións fixas e proverbios, as vantaxes e desvantaxes da clasificación temática e da ordenación alfabética... Nunha segunda epígrafe céntrase nalgúns aspectos da historia da fraseoparemiografía portuguesa, como en dar conta das principais recollas-acervo desde século XVI até os primeiros anos do século XXI e sobre as recollas literarias e o emprego de paremias na literatura.

Carlos Alberto Crida Álvarez (“Fraseoparemiología e interculturalidad”, pp. 171-204) sostén que o estudo comparativo de UUFF e paremias de diferentes linguas, presenten ou non idiomaticidade, co obxectivo de determinar similitudes e diferenzas desde un punto de vista cultural, non só é lícito e viable senón tamén desexable e paga a pena impulsalo. Habería ademais que determinar en que medida é posible a existencia de equivalentes semánticos exactos e que conceptualización do mundo facemos os humanos alén da lingua que falemos. Máis adiante menciona diferentes criterios e finalidades no estudo comparativo das UUFF e diferentes teorías. Na epígrafe 2, sobre a metodoloxía que se debe seguir nunha investigación intercultural e interlingüística, di que está determinada polos límites e os obxectivos impostos a cada traballo de investigación e, despois de analizar o uso dos termos “contrastivo” e “comparativo” ou “comparado” en diferentes traballos, conclúe que, infelizmente, non existe unha terminoloxía común nos estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos, aceptada e empregada por todos os investigadores. Despois analiza os termos “concordancia”, “correspondencia” e “equivalencia” e comenta as técnicas que propón Julia e Manuel Sevilla, entre outros, para a procura de correspondencias entre paremias de dúas ou máis linguas. Na epígrafe 3, sobre a finalidade do estudo intercultural de UUFF e paremias, destaca en especial, como beneficiaria deste tipo de investigacións, a lingüística aplicada e, en particular, a orientada ao ensino/aprendizaxe de segundas linguas e cita numerosos estudos dentro desa tendencia didáctica.

Claudia Xatara (“A Produção Fraseoparemiográfica”, pp. 205-212) presenta un panorama da produción de obras fraseográficas e/ou paremiolóxicas no Brasil desde o inicio do século XX até o momento de publicación do artigo. Desde o comezo foron obras monolingües e publicadas por amadores e a partir dos anos 80 xorden os primeiros dicionarios bilingües. No ano 2000 a produción comezou a ser asumida por lingüistas especializados e desde os anos 90 multiplícanse as obras cunha perspectiva contrastiva. Alén diso, nos últimos anos parece apuntar unha produción cada vez máis especializada.

Lucilia Chacoto (“Fraseoparemiologia e tradutologia”, pp. 213-235), despois de tratar unha serie de cuestións teóricas (definición de fraseoloxismo e paremia, tradución, fidelidade en tradución, equivalencia e erro de tradución), céntrase na tradución de proverbios inseridos en obras literarias e nos seus problemas. En concreto estuda unha serie de casos de tradución de proverbios do español para o portugués en dúas obras literarias (*El Quijote de la Mancha* e *La Celestina*) e tamén do portugués para o español noutras dúas (*A Comedia Eufrosina* e *Levantado do Chão*). Após a análise tradutolóxica de diversos fragmentos de cada unha das obras –téñase en conta que a autora analizou antes integralmente e exhaustivamente as ditas obras– conclúe salientando a importancia de ter en conta os fraseoloxismos e as paremias na tradución, esbozando as dificultades específicas que presentan e propondo unha serie de cuestións que debe ter en conta o tradutor.

Maria Eugênia Olímpio de Oliveira Silva (“Por uma produção fraseográfica efetiva: desafios e metas”, pp. 237-245) reflexiona acerca da escasa tradición e divulgación dos estudos teórico-descriptivos sobre a produción fraseográfica ou mesmo sobre a

natureza da fraseografía. Unha consecuencia diso, segundo ela, é a irregularidade e a heteroxeneidade que se percibe na análise da produción fraseográfica. Propón algunhas cuestións para o desenvolvemento dunha teoría e praxe fraseográfica lexítimas: a da propia necesidade da fraseografía como estudo específico, a necesidade de que a fraseografía non perda contacto coa fraseoloxía e con outras áreas da lingüística e de promover o desenvolvemento de estudos historiográficos que permitan coñecer as diferentes tradicións fraseográficas, as súas raíces, as súas influencias e a súa evolución. Propón tamén proporcionar a elaboración e o crecemento dunha crítica fraseográfica que axude a mellorar a calidade dos dicionarios e, por último, ve imprescindible desenvolver investigacións sobre as necesidades dos usuarios.

No seu artigo, **María Aparecida Barbosa** (“A fraseologia no percurso gerativo de enunciação de codificación: no sistema, nas normas, no falar concreto”, pp. 247-254), despois dun breve resumo sobre o que é a fraseoloxía, examina frasemas no nivel de sistema e no nivel de discurso, destacando remotivacións, relexicalizacións, resemantizacións e anulación de lexicalizacións que sofren e, deseguido, examina slogans de discursos publicitarios como determinantes dos paradigmas dunha época, dun lugar, dunha camada social e dun estilo de discurso.

Éric Laporte (“Corpus linguistics and phraseo-paremiology”, pp. 255-268), no seu traballo, defende que a práctica da análise de corpus é un criterio de calidade e que as súas vantaxes en fraseoparemioloxía son tan válidas como noutros eidos da lingüística. Mais iso non exclúe a relevancia doutros métodos ou abordaxes complementarias, como a observación introspectiva ou a formalización, nin, con certeza, a interacción con outros lingüistas. O autor exemplifica todo iso abundantemente.

Enrique Huelva Unternbäumen (“Unidades fraseolóxicas en la experienciación y conceptualización de actos de habla”, pp. 269-312) analiza (desde a Teoría da metáfora conceptual e a Teoría da integración conceptual) a conceptualización gramatical de actos de fala directivos en español (aconsejar, advertir, ordenar...). Afirmar que actos dese tipo son experimentados a partir da dinámica de forzas inherentes a accións de transferencia. Ese feito motiva a utilización da construción ditransitiva prototípica co verbo *dar* en expresións como *dar un consejo a alguien*, *dar una advertencia a alguien*, *dar una orden a alguien* etc.

Huélinton Cassiano Riva (“O levantamento de neologismos fraseolóxicos”, pp. 313-331) busca no seu traballo mostrar a ligazón entre o léxico do portugués do Brasil coa cultura dese país por medio do establecemento das expresións idiomáticas neolóxicas mediante os máis diversos recursos creativos. Para iso opta por traballar co concepto de culturema e fai un repaso dalgún dos culturemas brasileiros (os baseados en nomes de animais, p. ex.) e universais (os procedentes da Biblia, p. ex.) para ao final centrarse nun importante número de expresións idiomáticas neolóxicas dos anos 2000 ligadas a diferentes culturemas (ás diferentes “gírias”, aos homosexuais, a referencias á cultura afrobrasileira, ás siglas usuais na lingua portuguesa do Brasil, a frases difundidas polos medios de comunicación de masas...). Na última parte, o autor destaca a produtividade

das EEII neolóxicas pola gran difusión de informacións por medio de Internet e das redes sociais.

Stella E. Ortweiller Tagnin (“Fraseologia especializada para tradutores – Glossários direcionados pelo corpus”, pp. 333-344) describe como a Lingüística de Corpus pode axudar a producir glosarios para a tradución con exemplos reais de uso. Para a exemplificación vólvese dun vocabulario para culinaria inglés-portugués. A utilidade é sobre todo para a terminoloxía mais tamén para a fraseoloxía, en especial para as colocacións.

Antonio Pamies Bertrán (“O projeto ‘Dicionários Culturais’”, pp. 345-354) dá a coñecer o proxecto “Dicionarios Culturais” desenvolvido na Universidade de Granada e dá conta do estado da súa elaboración. Compara este tipo de dicionarios cos dicionarios de símbolos e cos dicionarios fraseolóxicos. Explica como a lingua aproveita e reforza as asociacións de ideas de base cultural e por iso o elemento organizador do dicionario cultural debe ser o culturema: un referente que funciona como base xeradora de asociacións metafóricas culturalmente delimitadas. O material que constituirá o dicionario non serían só os fraseoloxismos, senón as “imaxes” ao redor das que se organizan os significados figurados interconectados. Os símbolos linguo-culturais estarían representados, ordenados e comentados para que un estranxeiro puidese aprender mellor a lingua, coñecendo as motivacións internas de formas de aparencia tan arbitraria como os sentidos figurados, vendo o que está atrás dela. No dicionario cultural haberá moita fraseoloxía e proverbios mais tamén palabras que teñen un valor cultural e ás veces son intraducibles.

Maria Luisa Ortiz Álvarez (“Estudos fraseolóxicos no Brasil: estado da arte”, pp. 355-375) presenta unha panorámica dos estudos fraseolóxicos no Brasil desde 1908 e constata que até o presente eran poucos os traballos que tiñan como obxecto de estudo as UUFF. A maior parte das publicacións limitábase a recoller a fraseoloxía oral dunha localidade ou rexión. A partir de 1990 aumenta o número de investigacións principalmente coa defensa de disertacións, teses e artigos en revistas ou en libros. A autora dedica 14 páxinas a citar as publicacións sobre fraseoloxía sen, practicamente, destacar obras ou autores.

As 11 últimas páxinas da publicación resérvanse para a información sobre os autores dos traballos.

Para concluír, o presente volume sèrvenos para mellorar o coñecemento dunha ampla variedade de aspectos e enfoques sobre fraseoloxía e, en especial, o que se fixo e se fai nesa disciplina no inmenso país que é O Brasil.

Ramón Anxo Martíns Seixo

Escola Oficial de Idiomas de Vigo

SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2013): *Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col·locacions. Una aproximació semiautomàtica*. Berlín / Boston: Walter de Gruyter (Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie, 372), 178 páxs. ISBN: 978-11-027519-31.

O volume que presentamos constitúe unha valiosa contribución ao estudo das expresións pluriverbais no ámbito científico da Filoloxía Catalá e Románica. Publicado na prestixiosa colección de estudos do grupo editorial Walter de Gruyter, a obra é o resultado da tese doutoral da Dra. Elena Sánchez López, da Universidade de Alicante. Como obxectivo último, esta investigación pretende analizar de forma conxunta a obra literaria do gran poeta valenciano Ausiàs March a través do estudo das colocacións entendidas como combinacións semifixas. Á parte desta meta fundamental, a autora traza outros obxectivos complementarios, como determinar o grao de innovación do estilo literario de March ou demostrar a idoneidade que resulta a aplicación das Tecnoloxías da Información e da Comunicación ao estudo da literatura.

De entrada habería que sinalar dous trazos moi positivos que, ao noso parecer, sobresaen nesta obra: por un lado, no seu afán por facer transparente o camiño metodolóxico seguido, a autora explicita e desenvolve de xeito sistemático e pormenorizado cada decisión adoptada, o que confire unha sólida estada ao conxunto da investigación. Por outro lado, a autora sabe distanciarse en ocasións puntuais da linguaxe terminolóxica co fin de dotar ao texto de creatividade e dinamismo expresivos, o cal parece ir en consonancia co propósito da publicación de chegar a un público amplo, sen que iso implique perda de rigor e de meticulosidade.

A estrutura do libro destaca pola súa sinxeleza e transparencia organizativa. Divídese en seis capítulos principais, seguidos doutros tres auxiliares, nos que se dispoñen, respectivamente, bibliografía, índice de táboas e índice de palabras. No primeiro capítulo, correspondente á introdución, Elena Sánchez describe os obxectivos e hipótese de partida, así como o plan de traballo e a estrutura do libro. Inclúe, ademais, un epígrafe dedicado a sintetizar tanto os antecedentes no estudo literario da obra poética de Ausiàs March coma o contexto de estudo das colocacións. Ao noso modo de ver, este último epígrafe, titulado no libro como “Precedents”, podería terse ordenado

¹ Esta recensión enmárcase no Proxecto de Investigación *Fraseología de la lengua castellana en su diacronía: desde los orígenes hasta el siglo XVIII* (FRASLEDIA), financiado polo Ministerio de Economía e Competitividade (Proxectos de I+D), no marco do Programa Estatal de Fomento de la Investigación Científica y Técnica de Excelencia (Subprograma de Generación del Conocimiento) con referencia FFI2013-44682-P. O proxecto, de carácter internacional e con unha duración de catro anos, desenvólvese no seo do Departamento de Filoloxía Española da Universitat de València, e está dirixido e coordinado pola Dra. D^a. Mª Teresa Echenique Elizondo e pola Dra. D^a. Mª José Martínez Alcalde.

doutro modo: ou ben conferíndolle carácter independente, coa conseguinte adición dun capítulo máis; ou ben incluíndoo como epígrafe inicial no capítulo segundo, dedicado precisamente ao marco teórico. En calquera caso, independentemente destas matizacións, insistimos na sinxeleza expositiva que se exhibe de xeito constante en toda a investigación.

O primeiro capítulo céntrase en contextualizar dende diferentes parámetros a investigación que se levará a cabo. Nunha primeira parte desta introdución, a autora sinala como obxectivos concretos: “obtenir una descripció global del lèxic de March”; “obtenir una descripció exhaustiva de les col·locacions presents en l’obra de March”; “aportar una selecció d’expressions fraseològiques presents en l’obra d’Ausiàs March que formen part del cabal lèxic de la llengua catalana del s. XV” e “aportar instruments i dades filològiques a les institucions competents en matèria de nomativització lingüística”². En cada unha destas metas concretas, late a idea dunha concepción metodolòxica enfocada a obter datos representativos cos que trazar unha radiografía o máis fiel posible da lingua catalá medieval catrocentista.

Na segunda parte deste primeiro capítulo, a autora describe os precedentes e o estado actual do tema tanto dende o estudo do léxico da obra poética de Ausiàs March coma dende o estudo lingüístico das colocacións. No ámbito do estudo do léxico de Ausiàs March, Elena Sánchez describe tanto o conxunto de edicións antigas—con Baltasar de Román (1539) á cabeza en calidade de primeiro editor e tamén primeiro tradutor da obra poética de March á lingua castelá, seguido por Joan de Resa (1555), Claudi Bornat (1560) e polas edicións decimonónicas publicadas en Barcelona (1864, 1884, 1888 y 1909)— como as edicións críticas elaboradas a partir do século XX —Amadeu Pagés (1912-1914), Pere Bohigas (1952-1959), Robert Archer (1997 y 2009) e a edición dixital de Santanach i Torruella (2005)—, así como os estudos lexicolòxicos e ecdóticos dedicados á figura de Ausiàs March.

En canto ao ámbito das colocacións, a autora parte precisamente dunha cita do editor Joan de Resa. Para Sánchez, esta reflexión de carácter metalingüístico constitúe o punto de partida para o estudo das colocacións na obra poética de March, no sentido de que Joan de Resa parece intuír a existencia deste tipo de relacións léxicas: “otras veces se ponen y declaran toda una oración: porque me pareció esta horden mas fácil para mejor poder entender algunos vocablos que por sí solos se entienden muy mal”. Dende unha perspectiva teórica, Elena Sánchez parte da concepción asentada na escola británica iniciada por Firth, na que se define o concepto como a coaparición de dous ou máis palabras nun texto. Tal concepción complétase coa descrición das colocacións significativas, baseadas na pluriverbalidade, na frecuencia de uso, no seu grao variable de fixeza e na idiomaticidade. De feito, Elena Sánchez, seguindo as achegas teóricas de Jordi Ginebra (2003) para o ámbito do catalán, utiliza o termo *concorrenca* para

² Respecto deste último obxectivo, Echenique Elizondo (2011), na análise filolóxica das recentes obras académicas como a ortografía ou a gramática do español, defende a idea de que un coñecemento profundo da historia da lingua permite explicar de xeito fundamentado o estado lingüístico actual e, á súa vez, tomar decisións no ámbito normativo cunha perspectiva integral.

describir precisamente estas estruturas sintácticas cun grao variable de fixeza que entran, segundo a autora, dentro do campo da fraseoloxía, e reserva o termo *colocación* para reflectir un fenómeno gramatical máis amplo que inclúe toda clase de coaparicións. De feito, a autora, moi oportuna e audazmente, adscribe o concepto de *colocación* ao ámbito da lingüística de corpus e confírelle carácter de mera ferramenta de traballo cunha función básica: delimitar o que é fraseolóxico do que non.

O segundo capítulo do libro dedícase especificamente a describir os fundamentos teóricos no estudo das colocacións. Co fin de contextualizar o que a autora denomina *concurrency*, sitúa o punto de partida no *Manual de fraseología española* de Gloria Corpas Pastor, publicado en 1996. Da clasificación en tres esferas que propón esta autora —colocacións, locucións e enunciados fraseolóxicos—, Elena Sánchez céntrase especialmente na esfera das colocacións. Partindo desta formulación teórica, descríbense as propiedades definitorias da fraseoloxía que, de acordo con Sánchez López, serían a pluriverbalidade, a fixeza, a idiomaticidade e o sentido figurado. Segundo o marco teórico de Corpas (1996), habería unha gradación crecente, no que a fixeza se refire, nos fenómenos fraseolóxicos das colocacións, as locucións e os enunciados fraseolóxicos. Ademais desta referencia teórica³, Elena Sánchez atende outros paradigmas teóricos, como é o estudo das construcións de verbo soporte no contexto da gramática alemá ou o estudo da lexicogramática, desenvolvida principalmente na tradición lingüística francesa. Na súa proposta teórica, Elena Sánchez inclúe baixo o paraugas terminolóxico de *colocación significativa* dúas realidades lingüísticas parcialmente complementarias: por un lado, refírese ás combinacións de palabras con certo grao de fixeza, documentadas con certa representatividade na lingua do século XV e que, polo tanto, terían carácter fraseolóxico. Neste primeiro subgrupo inclúe concurrencias, locucións e enunciados fraseolóxicos. Por outro lado, o segundo subgrupo está formado por outro tipo de combinacións de palabras propias da lingua de Ausiàs March, clasificadas estas últimas en combinacións libres típicas en March e combinacións libres únicas en March, as cales non formarían parte da fraseoloxía.

No terceiro capítulo da obra, a autora céntrase en explicar de xeito detallado as diferentes fases a partir das cales se desenvolverá a investigación. De acordo con Elena Sánchez, a elaboración e uso do corpus presentará as fases seguintes: unha primeira fase baséase na introdución do texto na base de datos mediante a ferramenta IntroCorpus®, na que, á parte de introducir o texto, leva a cabo unha primeira etiquetaxe preliminar coa aplicación dun dicionario de lemas e categorías. Esta etiquetaxe verificase mediante outra ferramenta informática —Metatagging®—, que elabora definitivamente a etiquetaxe. Nunha segunda fase, o corpus xa se pode consultar e xa se poden elaborar concordancias simples e avanzadas, así como realizar consultas avanzadas mediante a ferramenta informática

³ Aparte das referencias bibliográficas de Corpas Pastor (1996) —que supuxo no seu día unha revisión e actualización do estudo fundamental de Julio Casares (1950)— e de Ruiz Gurillo (1997, 1998 y 2001), habería que engadir as referencias sobre teoría fraseolóxica que foron aparecendo nos últimos decenios, como son, por orde cronolóxica, os estudos de Zuluaga (1980), Martínez Marín (1996), Wotjak (1998), Montoro del Arco (2006), García-Page (2008) e Penadés Martínez (2012).

Metaconcor®, a que pode mostrar tanto buscas complexas coma diferentes tipos de listaxes formadas por lemas, formas e categorías. Con respecto ao proceso seguido na elaboración do estudo, Elena Sánchez destaca, neste sentido, a rendibilidade que supón contar cun corpus textual que permite a xeración de listaxes de palabras en combinacións dobres e triplos do tipo adxectivo + substantivo, verbo + substantivo, etc. Isto permítelle unha primeira observación da frecuencia de coaparición de cada un dos elementos léxicos do corpus e a elaborar listas cos 40 substantivos e cos 40 verbos máis frecuentes, así como a determinar as colocacións significativas do tipo *nul temps*, *gran delit*, *gran amor*, *fort dolor* ou *foll amor* entre outras moitas.

No capítulo cuarto abórdase o estudo das colocacións que resultaron da extracción da base de datos e clasifícanse como significativas ou non en función do seu status fraseolóxico. O capítulo organízase, pois, a partir do estudo das combinacións seguintes: adxectivo + substantivo / substantivo + adxectivo; substantivo (con función de suxeito) + verbo / verbo + substantivo (con función de complemento) e, finalmente, a combinación preposición + adxectivo + substantivo. En cada unha destas combinacións, a autora vai debullando de xeito detallado o universo poético de March, presente —en todas as súas dimensións— nesas colocacións.

Por poñer un exemplo de canto afirmamos, na exposición das estruturas co substantivo *amor*, o estudo destas combinacións revela que na cosmovisión de Ausiàs March existen dous tipos contrapostos de amor: o *amor fals*, *deshonest*, *brutal* fronte ao *amor gentil*, *gran*, *honest*, *subtil*... Así, no caso das combinacións de adxectivo + substantivo e de substantivo + adxectivo, a autora chega ás seguintes conclusións parciais: en primeiro lugar, apréciase unha diferenza fundamental entre dous tipos de substantivos, no sentido de que uns presentan unha carga semántica mínima, coa conseguinte necesidade de que se vexan completados cun modificador en forma de adxectivo, fronte a outros cun significado moi definido. Como segunda conclusión parcial, Elena Sánchez destaca a importancia da dualidade no universo marquiano: dúas naturezas, dous mundos, dous tipos de amor, etc. A terceira conclusión baséase na frecuencia alta do posesivo de primeira persoa do singular fronte a outras opcións. Finalmente, a autora destaca a tendencia a intensificar os substantivos por medio de adxectivos como *gran*. No caso das combinacións de substantivo + verbo e verbo + substantivo, Elena Sánchez destaca a tendencia de March a personificar estados ou obxectos por medio de verbos non pertinentes dende o punto de vista semántico, así como a usar verbos desemantizados do tipo *fer*, *dir* ou *tenir* acompañándoos dun substantivo, coa conseguinte creación de numerosas construcións de verbo soporte. Finalmente, no caso das combinacións de preposición + adxectivo + substantivo, a autora destaca que tales estruturas son unha fonte importante de concorrencias e de locucións de tipo adverbial, como son *per tots temps*, *per negun temps* en *tot cas*, etc.

Tras afinar a busca mediante as ferramentas tecnolóxicas descritas, o quinto capítulo supón o elemento central desta investigación, pois nel se sistematizan os datos referidos ás colocacións significativas no contexto da obra poética de Ausiàs March. Dentro

desta denominación xenérica de *colocación significativa*, cuxos trazos compartidos son a pluriverbalidade, a fixeza, a idiomaticidade e o sentido figurado, a autora clasifica as diferentes unidades de análise en: concorrencias, locucións e enunciados fraseolóxicos. Por outra parte, outro subconxunto de colocacións significativas, referidas de xeito exclusivo ao discurso literario de Ausiàs March, clasifícase en combinacións libres únicas en March e combinacións libres frecuentes en March. Con respecto a estes dous últimos subtipos de unidades, é importante sinalar que a autora os deixa fóra do obxecto de estudo da Fraseoloxía, a pesar de que comparten en diverso grao os trazos definitorios desta. Dende o noso punto de vista, cremos que, se ben non de forma tan representativa como as locucións, este tipo de combinacións tamén se deben describir coas ferramentas de análise que ofrece a Fraseoloxía, pois a súa catalogación e estudo supón un enriquecemento irrenunciable con vistas a reconstruír a fraseoloxía de cada época histórica⁴. Neste sentido, dende a nosa perspectiva de concibir ese tipo de estruturas como fraseolóxicas, cremos que a denominación de *combinación libre* non resulta apropiada, pois, se ben é certo que esta tipoloxía de unidades raramente cumpre co seu proceso de institucionalización, no sentido de que se documentan como casos únicos na historia da lingua, si constitúen un valioso caudal fraseolóxico para a historia literaria e cultural. Unha denominación alternativa á proposta presentada podería ser, pois, a de “hápx fraseolóxico”⁵ concepto idóneo para sinalar precisamente tanto a baixa frecuencia coma a creatividade inherente á estrutura fraseolóxica coma tal no marco do discurso literario. En todo caso, deixando á parte estas matizacións, o feito de atender a este tipo de combinacións únicas nun estudo destas características resulta un acerto sobresaínte, pois permite coñecer con moito detalle o estilo literario dun autor determinado, con todas as implicacións metodolóxicas que iso implica, de enorme interese para a Historia e Crítica literarias, para a Crítica textual e para a Lexicografía histórica⁶ entre outros campos. Convimos, pois, coa autora á hora de incluílas como unidades de análise no contexto da obra poética de Ausiàs March. Non obstante, pensamos que este tipo de combinacións semifixas deben ser analizadas tamén dende unha perspectiva fraseolóxica.

Nese estudo sistemático das unidades de análise descritas, a autora utiliza un criterio formal á hora de clasificar as diferentes combinacións. O primeiro subtipo ao que fai referencia é o grupo das concorrencias, clasificadas nas estruturas sintácticas seguintes: substantivo + adxectivo / adxectivo + substantivo (*dolor infinida, béns sobirans, breu temps, gran virtut, vana esperanza*, etc.); preposición + adxectivo + substantivo (*per*

⁴ Para a delimitación dos obxectivos e principios da Fraseoloxía histórica, véxanse os estudos de Echenique Elizondo (2003, 2008a, 2008b), así como o capítulo sexto do libro de Echenique Elizondo e Martínez Alcalde (2013²).

⁵ Para un estudo sobre o hápx no castelán do século XV, véxase o artigo de Pons Rodríguez (2013), no que se propón unha distinción entre dous tipos de hápx: o hápx creado pola elaboración ou o hápx vernáculo.

⁶ No caso concreto da Lexicografía histórica, a atención a estas creacións autorais nun dicionario histórico supón un principio irrenunciable se se quere inventariar o conxunto de unidades léxicas e fraseolóxicas que conforman o fondo léxico dunha lingua determinada.

null temps, de bon grat, ab gran desig, etc.); verbo + substantivo con función de suxeito (*temps venir, sap Déu...*) e verbo + substantivo con función de complemento (*metre en terra, tornar en plaer, caure en sospita, tenir esperança, tenir lloc, tenir fi* entre outras moitas). Con respecto ás locucións, a autora destaca as estruturas seguintes: substantivo + adxectivo (*tots temps, mal esperit*, etc.) e verbo + substantivo con función de complemento (*fer casa, fer part, tenir en gran penyora, metre en oblit, portar sospita*, etc.). A pesar de que determina a existencia de enunciados fraseolóxicos como unha dos subtipos de colocacións significativas, a autora non aduce ningún exemplo deles. Polo que respecta ás combinacións libres únicas en Ausiàs March, a autora clasifícaa tamén de acordo cun criterio formal a partir das estruturas seguintes: substantivo + adxectivo (*mort falaguera, ánimes infernades, virtut teulogal*); verbo + substantivo con función de suxeito (*delit no delita*) e verbo + substantivo con función de complemento (*perdre amistança, perdre cura, mostrar desig, metre en desesper, tornar en sella, prendre càrrec de consciència* entre outras moitas). Finalmente en canto ás combinacións libres frecuentes na lingua de March, documéntanse as unidades seguintes, de acordo coa súa tipoloxía estrutural: substantivo + adxectivo / adxectivo + substantivo (*amor novell, delit perdurable, cor flac, fin amador, voler brut, voler honest, dolor mortal...*); preposición + adxectivo + substantivo (*en dues parts, per dues parts, per gran desig en gran excés, ab coixa cama*); verbo + substantivo con función de suxeito (*la carn vol carn*) e verbo + substantivo con función de complemento (*haver delit, fer esment, saber regla i remei, amar virtut, sentir paor, donar empenta, viure en tristor, plaure a natura, portar lo jou d'amor*, etc.).

Nunha primeira análise das colocacións significativas inventariadas, pódese comprobar que a propiedade que se repite en todas elas é a pluriverbalidade, que constitúe o indicador básico —pero non exclusivo— á hora de conferir status fraseolóxico a unha combinación dada. En cambio, con respecto á fixeza, obsérvanse, ao noso entender, diferentes graos, que se corresponden, á súa vez, con diferentes procesos de fixación non concluídos na historia da lingua. Neste sentido, tería sido de grande interese realizar un estudo detallado para determinar ese grao variable de fixeza con axuda tanto das ferramentas teóricas que nos proporciona a Fraseoloxía coma dos datos contextuais dos bancos de datos utilizados, así como dos datos procedentes da tradición lexicográfica. Noutras palabras: que diferenza existe entre *dolor infinida* y *voler honest* en termos de grao de fixeza? Trátase tan só dunha diferenza de frecuencia no cómputo total de ocorrencias? Que relación existe entre ese grao variable de fixeza e o criterio da frecuencia de uso? Que implica que unha expresión dada sexa “frecuente” na obra poética de March? Estas preguntas e outras de similar contido poderían terse abordado no marco deste estudo para ofrecer unha resposta suficientemente clara á distinción teórica entre unhas unidades e outras e, de modo especial, á diferenciación entre as concorrencias e as combinacións libres frecuentes, pois en moitos casos comparten a maior parte dos seus trazos.

Con vistas a completar o inventario de colocacións significativas que se documentan na obra de March, Elena Sánchez explora e sistematiza nun epígrafe á parte as unidades

contidas tanto nos glosarios das edicións da obra poética de Ausiàs March ao longo do tempo como nos estudos sobre o seu léxico e fraseoloxía. Ao igual que na descrición das colocacións significativas realizada pola autora, as unidades ordénanse de acordo cos cinco subtipos vistos anteriormente: concorrencias, locucións enunciados fraseolóxicos, combinacións libres únicas en March e combinacións libres frecuentes na obra poética de March. Xunto co inventario de cada unha das unidades, a autora inclúe o número total de ocorrencias, un dos contextos extraídos da obra poética de March e outro dalgunha das obras literarias do corpus textual. Así en canto ao primeiro subtipo, Elena Sánchez clasifica como concorrencias *ser aitals, haver bastament, taula mesa, anar davant, traure escarn, esclau de remença, anar d'ecolt, per falta (de), per fama, fer plega en gros, les més* + substantivo, *metre nom* y *muntar a rei*. En canto ás locucións, a autora recolle as seguintes: *de costa, sí com, a poc a poc, a poc de* + (unitat de temps), *a quatre peus, anar en cabells, cinc senys, donar a entendre, donar torns, de tot en tot, de pregon en amagat en general, (creure) de ferm en foll, franc juí, mans juntes, mig jorn en oblit, fer nosa, per consegüent, saber greu, tirar la via* (+ Topónimo). En canto aos enunciados fraseolóxicos, recóllese *un oronell l'estiu no denuncia*⁷. Polo que respecta ás combinacións únicas en March, recóllense entre outras moitas, as que seguen: *en andes, caure plegat en generalitat en particularitat, rodar en pensa, fer del regle falç molt corba, fer un born, sodegar la porta, haver sojorn, fer jutjament en orrupte, prendre torn, donar punctura, tirar l'estrop* o *valdre un pugés*. Finalmente en menor número documéntanse as combinacións frecuentes en March recollidas polos glosarios: *ne pren a mi, prendre born e vida ermita*.

Como parte final da análise lingüística da obra poética de March, Elena Sánchez céntrase no estudo das construcións de verbo soporte. Desta análise derivanse algunhas consideracións de interese, como o carácter único dalgunhas destas construcións en relación coa lingua catalá do catrocentos ou a potencialidade que presentan á hora de conferir proverbialidade e complexidade á expresión poética. Por outra parte, a autora constata no seu estudo a variación diacrónica a que se someten as bases verbais coas que se configura a construción de verbo soporte⁸, no sentido de que verbos como *haver, metre, rendre* o *retre*, que eran moi usuais como bases verbais no catalán do século XV, xa non o son no catalán de hoxe.

Como valoración final á tarefa sempre ardua e complexa de seleccionar e clasificar as diferentes unidades de análise en subtipos, hai que recoñecer a rendibilidade que supón partir dun corpus textual conformado a partir das obras máis representativas da lingua catalá medieval. Tal ferramenta tecnolóxica constitúe unha grande axuda á hora de realizar unha primeira aproximación á lingua dun autor determinado. Agora ben,

⁷ Para un estudo sobre os refráns meteorolóxicos no ámbito da Filoloxía Románica, véxase a referencia de Gargallo Gil (2010) e as súas ferramentas asociadas Badare e ParemioRom.

⁸ Josep Alba-Salas estudou a formación e evolución deste tipo de construcións na historia do español. Alba-Salas (2009: 343-364) analiza, dende un punto de vista histórico, as construcións causativas do tipo *meter miedo* – *poner miedo*; *dar miedo* – *hacer miedo*, etc.

cremos que un complemento necesario aos datos contextuais que nos proporciona a lingüística de corpus debe ser a valiosa información que atesouran as obras lexicográficas entendidas como testemuños vivos do pasado da propia lingua. O estudo necesariamente crítico da presenza e ausencia de determinadas combinacións nas diferentes tradicións lexicográficas da lingua catalá constitúe un indicador de primeira importancia á hora de considerar unha estrutura como fraseolóxica ou non, pois o dicionario —xunto coas gramáticas e outros textos que pertencen á Historiografía lingüística— resultan un instrumento de codificación sobre o que é (ou non) idiomático, sobre o que é (ou non) fraseolóxico.

En definitiva, a obra *Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col·locacions. Una aproximació semiautomàtica* constitúe unha achega de gran relevancia no campo da Filoloxía Catalá e Románica pola súa contribución a desentrañar e sistematizar o conxunto de relacións léxicas —tan complexas— que se concitan no universo poético do gran poeta valenciano. Un dos grandes acertos desta obra foi o de concibir o estudo das expresións fixas como un ámbito idóneo e necesario se se quere chegar a interpretar en todas as súas dimensións o universo creativo dun autor determinado. Agora ben, tal como se valorou anteriormente, un enfoque máis restritivo da Fraseoloxía —no sentido de considerar de modo exclusivo as locucións e os seus diferentes subtipos—, xunto co abasto (e interpretación) dos datos que nos proporciona a Lexicografía histórica, completará de modo necesario o estudo fraseolóxico deste grande autor e, con iso, chegarase a contemplar unha das pezas máis preciosas e perennes dese gran mosaico que é o patrimonio cultural hispánico.

Referencias bibliográficas

- ALBA-SALAS, Josep (2009): “Las estructuras tipo *meter miedo* en diacronía: más detalles sobre la evolución histórica de las colocaciones causativas” en ENRIQUE-ARIAS, Andrés (ed.): *Diacronía de las lenguas iberorrománicas. Nuevas aportaciones desde la lingüística de corpus*. Madrid / Fráncfort: Iberoamericana / Vervuert.
- CASARES SÁNCHEZ, Julio (1992 [1950]): *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: CSIC.
- ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa (2003): “Pautas para el estudio histórico de las unidades fraseológicas” en GIRÓN ALCONCHEL, José Luis; SANTIAGO LAFUENTE, Ramón e DE BUSTOS GISBERT, Eugenio (eds.): *Homenaje a José Jesús de Bustos Tovar*. Madrid: Editorial Complutense; 545-560.
- (2008a): “Notas de sintaxis histórica en el marco del corpus de diacronía fraseológica del español (DIAFRAES)” en STARK, Elisabeth; SCHMIDT-RIESE, Roland e STOLL, Eva (eds.): *Romanische Syntax in Wandel*. Tübingen: Gunter Narr Verlag; 387-397.
- (2008b): “Algunas notas sobre latín y romance en la fraseología hispánica medieval” en WRIGHT, Roger (ed.): *Latin vulgaire – latin tardif VIII: Actes du VIII colloque*

- international sur le latin vulgaire et tardif* (Oxford, 6-9 de septiembre de 2006). Oxford: St. Catherine's College; 540-547.
- (2011): "La Historia como recurso explicativo y apoyo codificador en la obra académica actual en *Revista de Filología Española*, XCI 1; 159-170.
- ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa e MARTÍNEZ ALCALDE, María José (20132): *Diacronía y gramática histórica de la lengua española*. Valencia: Tirant Humanidades (Edición revisada y aumentada).
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance: los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- MARTÍNEZ MARÍN, Juan (1996): *Estudios de fraseología española*. Málaga: Ágora.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares. Las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Publicaciones de la Universidad de Alcalá de Henares (Col. Monografías Humanidades, 42).
- PONS RODRÍGUEZ, Lola (2013): "Frecuencia lingüística y novedad gramatical. Propuestas sobre el hápax y las formas aisladas, con ejemplos del XV castellano" en *Iberorromania* 78; 222-245.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*. Valencia: Universitat de València (Anejos de Quaderns de Filologia, XXIV).
- (1998): *La fraseología del español coloquial*. Barcelona: Ariel.
- (2001): *Las locuciones en el español actual*. Madrid: Arco/Libros.
- WOTJAK, Gerd (ed.) (1998): *Estudio de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert (Col. Lingüística iberoamericana, 6).
- ZULUAGA OSPINA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Tübingen: Max Hueber.

Santiago Vicente Llavata

Universitat de València

SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen / BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P.; MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch- Spanisch*. E Hamburg: Helmut Buske Verlag.

“El diccionario representa la memoria colectiva de la sociedad y es una de sus más importantes instituciones simbólicas”. (LARA 1992, 20)

O dicionário é um lugar privilegiado de lições sobre a língua (KRIEGER, 2003, 71)

“... se a linguagem é uma prática social, ao estudarmos a linguagem, estamos estudando a sociedade e a cultura das quais ela é parte constituinte e constitutiva” (FABRÍCIO, 2008, 48)

Palabras preliminares

O conxunto dos usos sociais da lingua está reflectido no dicionario. Algúns autores como, por exemplo, Rey-Debove & Rey (1993, p.xx), afirman que “le dictionnaire de langue est la mémoire lexicale d’une société, et c’est le lexique qui est porteur de la quasi-totalité des significations qu’aucun de nous ne peut mémoriser”. Xa Lara (1992, p. 20) opina que o dicionario é “resultado de una infinidad de actos verbales que, en la experiencia social, se han desligado de sus actores para pasar a formar parte de lo que cada uno de los miembros de la sociedad puede llegar a comprender” para formar parte do patrimonio cultural colectivo, especialmente, aquilo que se dixo intelixentemente no seo desa sociedade. Desa forma o dicionario convalida e promove a linguaxe aceptada e valorizada na súa comunidade, é o documento de identidade primeiro dunha sociedade, onde fica rexistrado todo o percorrido histórico-evolutivo polo que pasou a súa lingua. É unha obra de referencia e consulta, ademais dunha ferramenta, dun instrumento de aprendizaxe.

Ao tratarse dun dicionario fraseolóxico como esta obra faise necesario destacar que, aínda que nas últimas décadas se crearon varios traballos fraseográficos tanto monolingües como bilingües, aínda é insuficiente (incipiente) o número de recompilacións que abordan especificamente as unidades fraseolóxicas. Polo tanto, o dicionario que pretendemos comentar ten o mérito, en primeiro lugar, de ser unha obra bilingüe (alemán – español), que recolle UF utilizadas con bastante frecuencia no ámbito cotián. Cómpre lembrar a complexidade do campo tratado, unha vez que está constituído por teorías diversas, amplas e ramificadas o que ás veces pode ter implicacións directas nos parámetros e criterios que guían a elaboración do dicionario. En segundo lugar, por presentarlle

ao lector unha ampla explicitación do seu contido e finalidade e ao mesmo tempo proporcionándolle a este último a oportunidade de se orientar debidamente á hora de consultar o dicionario e con este mesmo espírito tenta facilitar o acceso a unha teoría sen, non obstante, minimizar a súa complexidade. En terceiro lugar, obsérvase, xa no prólogo, que o autor Hans Schemann coloca as razóns da elaboración dunha obra dese tipo e corrobora, deste xeito, as palabras de José Luiz Fiorin no Prefacio escrito sobre o *Dicionário de Linguística da Enunciação*, cando este último afirma que os dicionarios representan “a sabedoria de um povo armazenada durante a vida da língua, mostra como ele vê o mundo, como concebe a vida...” (2009, p.7).

A elaboración do dicionario contou coa colaboración de varios investigadores, organizadores da obra. A parte alemá é da responsabilidade do catedrático alemán Hans Schemann, que anteriormente xa traballou na elaboración dunha serie de dicionarios fraseolóxicos, entre eles o monolingüe *Deutsche Idiomatik: Deutsche Idiomatik: Wörterbuch Der Deutschen Redewendungen Im Kontext*, publicado en Berlín, no 2011 pola Gruyter Verlag e dicionarios bilingües, alemán - francés, alemán - portugués (incluíndo a variante do portugués do Brasil), alemán - inglés, alemán - italiano, e agora, alemán - español, desta vez coa participación dun equipo español de investigadores xermanistas, do grupo FRASESPAL. O dicionario monolingüe xa mencionado serviu para conformar o corpus da macroestrutura da serie de dicionarios bilingües, citados anteriormente, cos pares de lingua: italiano, inglés, francés e portugués, este último nas versións portugués - alemán e alemán - portugués.

Caracterización da obra en xeral

Entre as diferentes partes constitutivas da obra, comentaremos, de forma máis detallada, a organización do dicionario en canto á super, macro e microestrutura, procurando, desa forma, mostrar que a referida obra pode considerarse máis que un dicionario. Esta pode ser tamén unha especie de manual.

De acordo con Pontes (2009, p. 56), son tres as partes que constitúen a macroestrutura dos dicionarios: as páxinas iniciais, a nomenclatura (ou corpo) do dicionario e as páxinas finais. Nas páxinas iniciais do dicionario recensionado encóntranse o prólogo, a cargo de Hans Schemann, a explicación dos signos empregados (abreviaturas, parénteses, paráfrases, se a expresión non ten equivalente na lingua de chegada, cruz, que indica que o equivalente en español difire da estrutura sintáctica da expresión alemá, etc.) e as orientacións para o uso da obra, a introdución, composta por informacións como: o material lingüístico, o concepto de “idiomático”, a marca das expresións, a estrutura e función dos exemplos que contextualizan as expresións recompiladas, o sistema de remisións e o sistema de orde alfabética das expresións idiomáticas, ademais das abreviaturas.

O fundamental é a información, que define o carácter da obra. Polo tanto, un dos puntos positivos e de destaque é que xa no Prólogo hai unha preocupación do autor en chamar a atención do lector, do público receptor, sobre a cuestión da práctica e do cultivo da sensibilidade idiomática, para poder entender o significado e o uso de determinada expresión idiomática. E que é un dos obxectivos dos dicionarios fraseolóxicos, que se

concreta na utilización de exemplos contextualizados e de expresións sinónimas, a través do sistema de remisións, o que dá a oportunidade de estimular tamén a sensibilidade lingüística.

Segundo Pontes (2009, p. 56), o corpo do dicionario “constitui o dicionário propriamente dito”. Neste preséntanse divisións chamadas de verbetes (entradas) e as páxinas finais, xeralmente, compóñense por anexos, apéndices, bibliografía, etc. No caso do dicionario recensionado, non constan anexos e con relación á bibliografía, o autor na súa introdución relaciona os textos e fontes dos que foron extraídas as expresións, principalmente de obras literarias, periódicos e revistas, de dicionarios actuais da lingua alemá, tanto idiomáticos como de lingua, e aínda esclarece que houbo unha observación constante da lingua falada (p. XVII). Pontes (2009, p. 100) afirma que “o verbete constitui um enunciado lexicográfico, ou texto, que se forma a partir de um conjunto de respostas a uma série de perguntas que o usuário do dicionário pode fazer acerca de uma mesma unidade léxica, que aparece como entrada.” Polo tanto, o verbete proporciona varias informacións que determinan a expresión-entrada, neste caso son de carácter sociolingüístico (carácter formal, coloquial, etc.) marcas ou particularidades de uso (frecuencia), informacións de carácter pragmático, sempre con exemplos de uso. A entrada é a expresión en alemán, e logo aparece o seu equivalente en español. O corpus do dicionario reúne, aproximadamente, 33.000 expresións, o que, segundo o autor, representa probablemente o inventario de fraseoloxismos do alemán actual. Mais o máis importante que vale a pena destacar é a intención de informar ao consultor se a expresión idiomática é usual ou se o seu uso é restrinxido. Ademais das indicacións de rexistro e estilo (literario, coloquial, familiar vulgar, etc.) tamén se observa a marcación de acordo con criterios retóricos. Aquelas expresións que son pouco usuais van acompañadas da marca correspondente, inclusive nalgúns casos nos que se presentan varias marcas, reproducense todas elas conxuntamente. Tamén se destaca se o uso da expresión debe considerarse ou non como normal (non marcada). Así, as indicacións estilísticas, retóricas e pragmáticas tentan aproximar o lector, na medida do posible, ao uso real da lingua. Basicamente, tratase de explicitar os coidados tomados durante o longo traballo.

A contextualización das expresións idiomáticas nos dicionarios facilita a comprensión do seu significado dentro de determinada situación comunicativa, ilustra as súas funcións semánticas, pragmáticas e estilísticas, cuestión ben resolta no *Diccionario Idiomático alemán-español*, que nos presenta tamén co sistema de remisivas con expresións sinónimas ou case sinónimas, que indica, sempre que é posible que expresión é máis habitual. En relación coa orde alfabética na que aparecen as entradas, os principios adoptados van de acordo coa categoría morfolóxica máis marcante na expresión, apoiados na xerarquía e categoría da lingua (substantivo, verbo, adxectivo, adverbio, pronomes, partículas, etc.), ou sexa, son principios categoriais e non funcionais. No caso, por exemplo, no que a expresión non conteña nin substantivo, nin verbo, o elemento determinante será o adxectivo, se o hai, ou o adverbio (Ex: *wieder einmal* (de novo; outra vez – adverbio)

O material recensionado trátase dun dicionario moi ben elaborado, claro e de fácil manexo que, ademais de introducir o lector no coñecemento da unidade fraseolóxica

procurada, dándolle unha visión ampla do sentido en cuestión, créalle a posibilidade de afondar no asunto. Todas esas informacións preséntanse de forma didáctica, constituíndo elementos esclarecedores para o público-destino do dicionario. Finalmente, o *Diccionario idiomático alemán –español* tórnase unha excelente obra de referencia do campo da fraseoloxía, que observa sempre a heteroxeneidade constitutiva desa área do saber.

Dun dicionario espéranse tres cousas: informacións precisas e non facilmente accesibles noutras fontes máis convencionais; acceso fácil e intuitivo a estas informacións; e ademais, clareza, exactitude e coherencia nos textos explicativos. Pódese afirmar que a obra descrita cobre eses tres aspectos e constitúe unha oportuna e valiosa contribución para os estudos fraseográficos contemporáneos.

Referencias bibliográficas

- FABRÍCIO, B. F. (2008): “Linguística Aplicada como espaço de desaprendizagem” en MOITA LOPES, Luiz Paulo da. (Org.): *Por uma Linguística Aplicada Indisciplinar*. 2 ed. São Paulo: Parábola Editorial; 45-65.
- FLORES, Valdir.; BARBISAN, Leci.; FINATTO, Maria José; TEIXEIRA, Marlene (2009): *Dicionário de Linguística da Enunciação*. Prefácio de FIORIN, Jose Luiz. São Paulo: Contexto.
- KRIEGER, Maria da Graça (2003): “Dicionário de língua: um instrumento didático pouco explorado” en TOLDO, Claudia Stumpf (Org.). *Questões de Linguística*. Passo Fundo: UPF Editora; 70-87.
- LARA, Luis Fernando (1992): “Sociolingüística del Diccionario del Español de México” en *International Journal of the Sociology of Language*, 96;19-34.
- PONTES, Antonio Luciano (2000): “Dicionário e leitura” en: *Formação continuada de professores da rede pública – 2ª fase – Português*. Fortaleza: Universidade Aberta do Nordeste/Fundação Demócrito Rocha / Governo do Estado do Ceará; 54-64.
- REY-DEBOVE, Josette & REY, Alan (1993): “Préface du nouveau Petit Robert”. *Le petit Robert*. Paris: Les Dictionnaires Robert.
- SCHEMANN, Hans (2011): *Deutsche Idiomatik: Wörterbuch Der Deutschen Redewendungen Im Kontext*, Berlin. Gruyter Verlag.

Ortiz Álvarez, Maria Luisa

Universidade de Brasília

Huelva Unternbäumen, Enrique

Universidade de Brasília

SOARES, Rui João Baptista (2002): *Do Ano ao Santo tudo é encanto. Ditos populares ao longo do ano*. Torres Novas: Gráfica Almondina; 288 páxs.

Eis un libro que sorprende porque ten máis do que di o título. De entrada o lector encontra 5089 refráns portugueses ordenados alfabeticamente. E, como non é habitual encontralos nesta presentación, vai á contracapa e descobre que o autor é licenciado en Matemática Aplicada. É probable que inmediatamente pense que está ante o experimento que un matemático fai nunha materia que lle é allea. O propio feito de chamarlle *ditos populares* ós refráns parece impropio e remacha esta impresión de intrusismo.

Nada máis irreal. O autor nas páxinas 8-9 vai caracterizando de forma moi persoal toda a panoplia terminolóxica, distinguindo, de maneira persoal, entre *adágio*, *aforismo*, *anexim*, *apotegma*, *axioma*, *brocardo*, *ditado*, *exemplo*, *gnoma*, *máxima*, *parémia*, *prolóquio*, *provérbio*, *refrão*, *rifão* e *sentença*. E o lector poderá estar de acordo total ou parcialmente coas opcións e coas definicións. Pero unha cousa é clara: o autor insiste en denominar *ditos* todo tipo de refráns. E a min sorpréndeme, porque en Galicia a xente común chama *ditos* a todas e cada unha das unidades diso que chamamos *corpus fraseolóxico e paremiolóxico*. Nisto tamén coinciden, polo que vexo, os falantes portugueses cos falantes galegos. E para estes as diferentes denominacións dos técnicos, por xustificadas que estean, non achegan ningunha luz imprescindible para saber de que falamos e, polo tanto, non merecen entrar no uso espontáneo da xente: son terminoloxía científica, arcana e innecesaria para o correcto funcionamento da paremioloxía na fala real e na relación humana espontánea. Ben sei que os expertos en fraseoloxía e paremioloxía non aceptan esta denominación única de *ditos* que usan os usuarios espontáneos pero a realidade é que os que conservaron este tesouro, os que nos aprenden a usalo con precisión e oportunidade seguen teimudamente denominándoos *ditos*.

A distancia que o autor marca no prólogo fronte á xerga científica revela que a coñece, pero que todo está repensado persoalmente. O nome de *dito* resalta a cualidade fundamental: o proverbio é unha combinación de palabras fixada no uso e aprendida de oído. É dito e non lido: iso é o que o pobo resalta coa palabra que escolleu para fixar esta realidade. E, para desgraza dos lingüistas, *o povo é quem mais ordena*. Os poetas poden crear pero o dono do corpus lingüístico é o pobo.

Por ser for pouco, Rui Soares dá unha propia definición do *dito* que non é a que aprendeu nos libros senón na súa experiencia de observador atento da fala popular: un *dito* é o *enunciado de uma ideia que se expressa de uma forma assertiva, concisa e enérgica, qual expressão algébrica da vida* (p. 5). Esta caracterización dos refráns como asertivos, concisos e enérxicos non é habitual pero é formal e luminosa; orixinal e contundente.

Xa entrando no centro do libro, encontramos que os *ditos populares* son na súa maior parte material paremiolóxico que corresponde ó que hoxe os científicos denominan paremioloxía meteorolóxica, en boa parte aplicada ó traballo agrícola e, en menor medida, ó traballo mariñeiro.

Queda dito que a presentación das 5089 paremias é alfabética. Iso significa que, collendo ó chou unha páxina calquera (a 171) un bate con refráns de febreiro, de marzo, de maio, de xuño (S. Pedro), de setembro, de agosto, de decembro (Santa Luzía), do verán, do inverno.

Desconcerta ó principio esta presentación alfabética, porque estamos seguros de que o autor sabería ordenalos doutro xeito (cronolóxico, temático etc.) pero, como sabemos que é profesor, imos ás páxinas 259-261 e seguintes para entendermos por que optou por esta presentación alfabética. Nesas páxinas 259-261 ofrece un Calendário de festas e de santos populares que é imprescindible ter nesta nova sociedade urbana e laica que xa non vive ó compás da liturxia cristiá e que, polo tanto, non só descoñece os ritmos agrícolas e mariñeiros senón que tamén descoñece a qué días e mesmo a qué época do ano se refire un refrán que usa como referencia cronolóxica santa Lucía, san Brais, as Candeas, san Matías, san Lourenzo, san Miguel e moitos outros, aínda que manteña activas tres festas relacionadas directa ou indirectamente coa relixión: O Nadal, a Pascua e o Entroido.

A partir de aí o libro revela a súa estrutura implícita e mailo proxecto didáctico que o guía. O libro é realmente un caderno escolar, no que o estudante de refráns ten espazo para ir anotando, tamén alfabeticamente, novos refráns que conteñan santos como referencia cronolóxica (p.262), os seus refráns favoritos (263-268) ou os que mellor caracterizan os diferentes tempos do ano: meses, estacións ou santos populares (269-271). Cando se trata de escribir refráns xa presentes no libro, as anotacións non se fan escribindo de novo o refrán ou *dito*, senón anotando o número de referencia que ten na ordenación alfabética. Empezamos a ver que esta ordenación alfabética, que parecía unha mala elección, é realmente unha forma de reduci-lo volume do libro á metade, porque cada refrán manexárase a través da referencia numérica con que apareceu no corpus. Ben se ve que é un libro para aprender ditos (didáctica da paremioloxía) feito por unha mente matemática e ecolóxica, porque evita o gasto innecesario de papel. O libro tira proveito da ordenación alfabética das 5089 paremias, porque todas están numeradas e o alumno referirase a elas, non escribindoas outra vez, senón anotando o número de referencia.

Seguen 50 propostas de actividades pedagóxicas moi variadas, que converten este libro nun manual de didáctica da paremioloxía portuguesa. Os tipos de exercicios son catro (partes A, B, C e D). Na primeira parte (1 a 37) o lector-alumno pode anotar dúas reflexións propias, seguindo a pauta dunha feita polo paremiólogo. Coma tal, (ex. 15) *Para corrigir uma actitude pouco voluntariosa no trabalho, o responsável diz*

[0186] *que resulta ser “A semana do trabalhador tem seis dias, a do preguiçoso seis semanas”.*

[]

[]

Este tipo de exercicio, do que se dan 37 variantes, pretende estimular a memorización activa dos *ditos* (proverbios) lidos no conxunto do libro.

Pero, a partir de aí (parte B, exercicios 38-40) o lector terá que escoller tres refráns que expresen conceptos como *Aceitação, Confiança, Gratidão, Insegurança, Medo, Pessimismo, Prudência, Segurança, Solidão, Tolerância* [ex. 38].

Despois (parte C, exercicios 41-47) o lector ten que encontrar dous ditos que teñan sentido idéntico, equivalente, diferente ou oposto ó que se indica; que expresen un

determinado concepto ou que conteñan unha determinada palabra. Por exemplo, pídense dous de sentido idéntico a

[0933]: *Chuva por Abril e maio e não chova em todo o ano*

Por último (parte D, exercicios 48-50) terá que encontrar unidades que sexan equivalentes ás que se indican ou que poidan expresar conceptos que se piden.

Só a lectura e relectura atenta permitirá encontra-lo proverbio máis acaído e condensalo nunha cifra que terá que se-lo número de orde. Só quen leu e releu con moita atención os 5089 refráns está en condicións de responder con precisión estes exercicios. E o libro de quen os dea feito todos con éxito acabará coas puntas das follas todas reviradas, coma os vellos breviarios dos curas.

Velaí como un refraneiro portugués, feito por un matemático, acaba sendo con mínimo consumo de papel, dous libros diferentes nun único volume: libro adquirido e caderno de notas persoais. Non é frecuente este sistema nos libros de didáctica da fraseoloxía e da paremioloxía.

Pequeno pero non insubstancial detalle: tras unha diferente ortografía e tras certas diferenzas gramaticais e léxicas, unha boa parte dos *ditos* que se recollen, analizan e estudan corren na mesma ou moi parecida versión na fala de Galicia.

Quero finalmente engadir un detalle persoal. Alá polo 2012 estaba a miña cuñada (M. Edith Fernández Lopo) nunha librería das Docas en Lisboa curioseando libros e, cando viu este libro que comento, mercouno porque estaba segura de que a min me gustaría. Quixo a Providencia que alí estivese o autor algarvío e preguntoulle por que escollía aquel libro. Trala resposta, quixo engadirlle a plusvalía dunha dedicatoria, que moito agradezo. O caso é que este libro foi para min o fio de Ariadna que me permitiu descubrir que o autor, Rui Soares, era o principal impulsor dos oito Congresos Internacionais de Paremioloxía de Tavira (dos que demos conta en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 16, 2014; 570-600) e que acaba de culmina-la súa traxectoria o 7.5.2016 coa sinatura do Protocolo de creación do Clube UNESCO de Paremiologia de Tavira.

Dito todo isto, vexo na contracapa que o autor, ademais de matemático, é licenciado en algo tan actual como Enxenharia Geográfica; tamén Master of Education pola Boston University, Mestre en Relações Interculturais e doutor en Ciências da Educação Intercultural pola Universidade Aberta. Así enténdese mellor a infrecuente estrutura e obxectivos deste manual de paremioloxía portuguesa. Mellor dito, de *ditos populares* portugueses. É moito máis do que a primeira vista parece e, se cadra, iso explica que, durante toda a lectura deste libro, a min rondoume pola cabeza aquel *dito* galego que di *Anque me ves que descalzo veño, tres pares de zocos teño*.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

lido. Cabeceira...
ndo os toxos boten uvas.
ito (a alguén). Chove-lo
sa a galiña morta. Como
us é bo pero o demo non
s nun zapato. Estar coma
ia. Estar entre o caldeiro
re dálle que dálle. Estar
ercala na praza. Falar do
o. Gañar cos dentes para
un. Haber mar de fondo.
esta. Ir...
medio.
la-la p...
a na vir...
er cura...
ga do mar. Os tempos son
o aire do morto. Pola fresca.
e a auga na horta. Querer
do galego. Saír dun souto e
én). Se o fillo sae ó pai saca
e onte pra acá. Ser coma as
sa grande. Ser máis os nenos
an merendeiro. Te-la antena
na Habana. Ter (algo) na

ISSN 1698-7861

9 771698 786002

A cera que vai...
a cera. Andar mal do tellado. Anaar no...
moita andada. Aristocracia do pan de millo. Botar pan ó
Cambia-los ollos polo rabo. Cambiarlle a auga ó motor. C
Canta-lo peixe. Cargar para Navia. Chegarlle o mar ó p
mar chovido. Chover coma nas películas. Coller unha co
Deus o trouxo ó mundo. Darlle ó trapo. Dar que falar. L
é malo. Empreñar do aire e parir do vento. Estar coma t
un can. Estar coma un congro /unha uva. Estar en Ba
e a cruz. Estar na aldea e non ve-las casas. Estar sen
sempre ó remo. Facer unha América. Falar da caza e
mar e nel non entrar. Falar ó caso. Forte coma un bu
comer coas enxivas. Gustarlle as cousas moi dereitas
Haber un formigueiro de xente. Ir coma un rei nunha
perdeu na guerra de Cuba. Mandar a un a Noia. Mar p
da Garda. Meter un trifásico. Molla-la palabra. M
Mondoñedo. No tempo de María Castaña. Non che me
do caso. Non poñe-los ovos todos na mesma cesta. Non
e non saber onde as tocan. Ollos verdes coma a a
chegados. Pasa-la Cruz de Ferro. Petar na porta. Pilla
Poñer neve no mes de agosto. Quere-lo sol na port
atranca-lo ceo coas pernas. Radio Disque. Requisit
meterse noutro. Saírlle o río Anllóns polos ollos (a al
de dúbidas a nai. Se-lo negocio da ameixa. Señores
nitas que poñen fóra. Ser da primeira apaña. Ser de c
da pacer en branco. Ser un